15 Β2

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Δ. ΜΠΕΛΙΑΕΦ
Καθηγητοῦ Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Μόσχας

ΠΕΡΙ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ.

ΕΚ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ

Ὑπὸ

ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ,

Διδασκάλου τῆς Θεολογίας καὶ Βοηθοῦ τοῦ Ἐπόπτου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Πετρουπόλεως.

(Ἰδίαις δαπάναις)

«Ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως» (Γαλάτ. 6, 10).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Φυλλάδιον Α'.

ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ.
Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἁγιωτάτης Διοικούσης Συνόδου πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν.
1896.

118

Ἀγγελίαι ἐκδόσεων ἐπὶ φιλανθρωπικῷ σκοπῷ.

Ἐφιέμενος τὸ ἐπ' ἐμοὶ νὰ συντελέσω κατ' ἐλάχιστον εἰς ἀναζωπύρησιν τοῦ ἠθικοθρησκευτικοῦ τῶν ὁμογενῶν μου αἰσθήματος, τοῦ μονονουχὶ ψυχομένου καὶ καταπίπτοντος ἕνεκα τοῦ νῦν πανταχοῦ, ὡς μὴ ὤφειλε, ἐπιπολάζοντος ψυχολέθρου πνεύματος τοῦ ὑλισμοῦ, ἔκρινα λίαν τελεσφόρον ἐπὶ τούτῳ τὴν ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς διάλεκτον μετάφρασιν τοῦ συγγράμματος, τοῦ φιλοπονηθέντος ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἐπισκόπου Σαμάρων Εὐσεβίου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «Π α ρ η γ ο ρ ί α ἐν θ λ ί ψ ε ι κ α ὶ ἀ σ θ ε ν ε ί ᾳ», ἵνα τὸ εὐσεβὲς τοῦτο πόνημα, τὸ πλῆρες ἀναγνωσμάτων παρηγορητικῶν ἅμα καὶ ἐποικοδομητικῶν, πρόχειρον γένηται καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

Εὔελπις δὲ εἰμὶ, ὅτι πάντες οἱ φιλόμουσοι ὁμογενεῖς καὶ ζηλωταὶ καθόλου τῶν καλῶν ἔργων θέλουσι προθυμηθῇ ἀσμένως νὰ ὑποστηρίξωσι διὰ τῆς χρηματικῆς συνδρομῆς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐποικοδομητικοῦ τούτου βιβλίου, ἐὰν μάλιστα λάβωσιν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ γίνεται πρὸς τῷ εἰρημένῳ καὶ ἐπὶ φιλανθρωπικῷ σκοπῷ. Τὸ ὑπολειφθησόμενον δηλονότι χρηματικὸν ποσὸν ἐκ τῶν συναχθησομένων συνδρομῶν μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου δαπανῶν, διαιρεθὲν εἰς τρία μέρη θέλει δωρηθῇ τὸ μὲν, τῇ ἐν Χάλκῃ «Θεολογικῇ Σχολῇ» τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, τὸ δὲ, τῇ ἐν ἐπαρχίᾳ Καισαρείας «Ἱερατικῇ Σχολῇ», τὸ δὲ, τῷ «Συλλόγῳ Ἀναπλάσεως».

Ὡς παράρτημα δὲ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματος ἐπισυνάπτεται «Συλλογὴ Παρέργων» ἤτοι· α) Λόγοι τρεῖς τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου Χαρκόβου Ἀμβροσίου· β) Λόγος τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας κ. Ἰ. Ἰ. Μαλισέβσκη· γ) Λόγος τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας κ. Β. Θ. Πεβνίτσκη· δ) Ἀρχαιλογικὸν σκιαγράφημα περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ νέου ἔτους· ε) Ἡ πραγματικότης τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (Μ. Μουρετόβα)· ζ) Ἡ θρησκευτικότης βάσις καὶ ἔρεισμα τῆς ἠθικότητος (Ἀ. Γουσέβου).

Τὸ ὅλον βιβλίον, ἐκτετυπωμένον ἐπὶ καλοῦ χάρτου μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ φιλοκαλίας, τιμᾶται μετὰ τοῦ παραρτήματος μὲν φράγκων χρυσῶν Πέντε (5), ἰδίᾳ δὲ ἕκαστον φράγκων χρυσῶν Τριῶν (3).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δ 5
ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ... ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ... ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ
Αρ 2522
ΚΑΙ ΤΟΔΕ ΚΤΗΤΩΡ ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ ... ΠΟΛΕΙ

ΠΕΡΙ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΕΠΙ ΤῊ ΕΓΚΥΚΛΙῼ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΙΓʹ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

«Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς συμφωνίας, ὡς καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου, ἡ ἐποχή, ἣν ἡμεῖς βιοῦμεν, φαίνεται ἰδίᾳ εὐμενὴς ἐκ τούτου, ὅτι ἐν ταῖς διανοίαις μετ' ἰδιαζούσης δυνάμεως ζῇ ἡ συνείδησις τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀδελφώσεως, καὶ οὐδέποτε ἐν οὐδενὶ αἰῶνι ὁ ἄνθρωπος ἔτεινε μετὰ τοσαύτης σπουδῆς πρὸς τοῦτο, ὅπως γνῷ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ καὶ ἔλθῃ ἀρωγὸς αὐτοῖς· Οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ ἀτμόπλοια μετ' ἀπιθάνου ταχύτητος διατρέχουσι τὰς ἀπεράντους ἀποστάσεις ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, παρέχοντα μέσα ἀνεκτίμητα οὐ μόνον διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ διὰ τὰς τῶν σοφῶν ἐρεύνας, ἀλλὰ καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν ἡλίου.»

Οὕτω λέγει ὁ Πάπας ἐν κατακλεῖδι τῆς ὑφ' ἡμῶν θεωρουμένης ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς. Ἀληθῶς, ἀμφιβάλλω, εἰ ὑπῆρχεν ἄλλη ἐποχή, ὅτε ἡ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κίνησις πρὸς συγκοινωνίαν ἐξεφράζετο οὕτω

ποικιλοτρόπως, καὶ ἐξετείνετο οὕτως εὐρέως, ὡς ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν· καὶ ἤδη ἄνευ πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐδέποτε εἶχον τόσῳ εὐχερῆ, κατάλληλα, σχεδὸν θαυμάσια μέσα πρὸς ταχύπτερον μετακίνησιν ἑαυτῶν, τῶν λόγων ἑαυτῶν καὶ πάντων τῶν δυνατῶν προϊόντων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, καὶ πρὸς ἐπιμιξίαν μετὰ τῶν ἀπωτάτων περάτων τῆς γῆς.

Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀείποτε τὰ μὲν τῶν ἐθνῶν προσῳκείουν μετὰ τῶν δὲ, νῦν ὅμως ἐξόχως, βελτιωθεισῶν τῶν ὁδῶν τῆς συγκοινωνίας: εἰς τὰς παγκοσμίους ἐκθέσεις καὶ τὰς διεθνεῖς συνελεύσεις συνέρχονται ἄνθρωποι πάσης ἐθνικότητος ἐκ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν· τὰ ὁμόφυλα, ἀλλὰ πολιτικῶς διεζευγμένα ἀπ' ἀλλήλων ἔθνη ἤρξαντο ζωηρότερον συναισθανόμενα τὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν ἀλλήλων καὶ τείνοντα πρὸς συγκέντρωσιν. Οὕτως οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐτελέσθη ἡ συγκέντρωσις τῆς Ἰταλίας, εἶτα τῆς Γερμανίας, καὶ ἀφυπνίσθη ἡ πρὸς συγκέντρωσιν τάσις ἐν ταῖς Σλαβικαῖς φυλαῖς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ σύγχρονος κίνησις πρὸς ἀμοιβαίαν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν, ἀναφανεῖσα ἐν πάσαις ταῖς τοῦ βίου σφαίραις, ἥψατο καὶ τοῦ βίου τοῦ θρησκευτικοῦ, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ. Οὕτω, κατὰ τὴν φθίνουσαν ἑκατονταετηρίδα ἦσαν ἀπόπειραι, καίπερ ἀσθενεῖς καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος, πρὸς προσέγγισιν καὶ ἕνωσιν τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ οὐ περαιτέρω, ἢ ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος

ἔτους κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνέλευσιν ἐν Norwich κατ' ἔκτασιν ἐθεωρήθη τὸ ζήτημα περὶ τοῦ: μετὰ ποίας ἐκκλησίας ὀφείλει ἑνωθῆναι ἅπασα ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία—μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς, ἢ μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς. Εἶτα ἐφίενται οἱ Παλαιοκαθολικοὶ προσεγγίσεως, ἴσως δὲ καὶ ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Τέλος πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν συνετελέσθη τὸ οὐδέποτε συμβὰν καὶ δὴ σχεδὸν ἀδύνατον γεγονὸς τῆς πρὸς συγκέντρωσιν θρησκευτικῆς κινήσεως ἐν εἴδει παγκοσμίου συνελεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων τῶν θρησκειῶν ἐν Σικάγῳ κατὰ τὴν παγκόσμιον τοῦ Κολόμβου ἔκθεσιν τὸ 1893 ἔτος. Ἐν αὐτῇ τῇ ἀξίᾳ θαυμασμοῦ συνελεύσει, ἥτις διὰ τὸ ἀσύνηθες αὐτῆς σχεδὸν δύναται κληθῆναι ὄγδοον θαῦμα τοῦ κόσμου, συμπαρεκάθηντο, ἐν εἰρήνῃ συνδιελέγοντο, καὶ ἀναμφισβητήτως προὐκήρυττον ἀπὸ καθέδρας τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας ὁ Ἕλλην Ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, οἱ Λατῖνοι ἐπίσκοποι καὶ (πατέρες) ἱερεῖς, οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς, οἱ Λουθηρανοὶ καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως pastores, οἱ διδάσκαλοι τῶν ποικίλων Προτεσταντικῶν αἱρέσεων, οἱ Ἑβραῖοι ῥαββῖνοι, οἱ Βουδδισταὶ θύται (μπόνζοι), οἱ Ὀθωμανοὶ μουλλάδες, οἱ τῆς Ἰνδίας θύται τοῦ Brahmâ καὶ οἱ λοιποί. Ἀληθές, ὅτι αὕτη ἡ συνέλευσις εἰς οὐδὲν ἤγαγε πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἤδη αὐτὴ ἡ ἐπίνοια τοῦ συγκροτῆσαι τοιαύτην συνέλευσιν δείκνυσιν, ὅτι οἱ συγκαλέσαντες αὐτὴν ἐπεχείρησαν τὸ ἔργον τοῦτο οὐχὶ ἄνευ λόγου πρὸς τὴν ἐν ταῖς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἡμέραις ἡμῶν ἀφυπνισθεῖσαν ἐπιθύμησιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀδελφικὴν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν. Ἔτι μᾶλλον σημειωτέον ἐστὶ τοῦτο, ὅτι ἡ συνέλευσις ἀληθῶς συνεκροτήθη, καὶ δὴ ἦν αὕτη λίαν πολυάνθρωπος.

Τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι οἱ τῶν διαφόρων θρησκειῶν λάτρεις ἧσσόν εἰσιν ἐχθρικοὶ πρὸς ἀλλήλους, ἢ ὡς εἰώθασιν οἴεσθαι, καὶ ὅτι ἡ ἐνεστῶσα ἐποχὴ ἰδίᾳ ἐστὶν εὐμενὴς πρὸς σύστασιν φιλειρηνικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων θρησκειῶν καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἀλλοθρήσκων ἐθνῶν.

Ἀλλ' εἰ καὶ ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν θρησκειῶν κατὰ τὴν τοῦ Κολόμβου ἔκθεσιν παρίσταται, οὕτως εἰπεῖν, ὡς ἐναργεστάτη ἔκφανσις τῆς πρὸς συγκέντρωσιν κινήσεως τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου, ἐν τούτοις τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπισπᾶται νῦν οὐχὶ ἡ ἐφήμερος καὶ ἤδη σχεδὸν ἐπιλησθεῖσα συνέλευσις τῶν θρησκειῶν, ἀλλ' ἑτέρα, ἔτι νεωτέρα, ἀπόπειρα πρὸς ἕνωσιν τῶν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένων θρησκειῶν καὶ ὁμολογιῶν, ἡ κλῆσις λέγω τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ'., ἡ ἀπευθυνθεῖσα πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τὰ ἔθνη, καὶ προσκαλοῦσα πάντας τοὺς λαοὺς ἑνωθῆναι εἰς μίαν κοινότητα συμφώνως πιστευόντων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα.

Βεβαίως ἡ τοιαύτη πρόσκλησις πρᾶγμα οὐ καινόν· οἱ Πάπαι ἐπὶ ὁλόκληρον χιλιάδα ἐτῶν οὐδέποτε ἀπώλεσαν τὴν ἐλπίδα τοῦ συνενῶσαι μετὰ τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολήν, καὶ ἅμα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὡς παρουσιάζοντο εὐνοϊκαὶ περιστάσεις, ἐχρῶντο αὐτοὶ πάσῃ τῇ δυνατῇ σπουδῇ πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἐλπίδων αὐτῶν. Ἐν τούτοις, ἡ τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ'. κλῆσις πρὸς ἕνωσιν ἔχει σπουδαίαν ἰδιότητα: οἱ προηγούμενοι Πάπαι ἐφίεντο συνενῶσαι μετὰ τῆς ἑαυτῶν ἐκκλησίας μόνον τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, ἥτις οὐ τρέφει ἔχθραν πρὸς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀφίσταται ἀπ' αὐτῆς οὐχὶ πολὺ μακρὰν ἐν τοῖς δόγμασι καὶ ἐν ταῖς τελεταῖς αὐτῆς, ἀλλ' αὐτοὶ ἐστεροῦντο τοῦ θάῤῥους, ὅπως ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου αὐτῶν καλῶσι καὶ ἅπαντα τὸν Προτεσταντικὸν κόσμον προσκυνῆσαι τῷ ὑποποδίῳ αὐτοῦ τοῦ θρόνου. Οἱ Προτεστάνται ὅμως μετὰ τοιαύτης ἰσχυρᾶς καὶ μὴ κρυπτομένης κακεντρεχείας προσφέρονται πρὸς τὸν Πάπαν καὶ πρὸς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν, καὶ τόσῳ μακρὰν ἀφίστανται ἐν τῇ πίστει καὶ ταῖς τελεταῖς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Λατινισμοῦ, ὥστε τὸ καλεῖν αὐτοὺς πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας δηλοῖ ἀπολλύναι μόνον λόγους. Ὁ Πάπας Λέων ΙΓ', εὑρέθη τολμηρότερος καὶ ἀποφασιστικώτερος πάντων τῶν προκατόχων αὐτοῦ: αὐτὸς καλεῖ οὐ μόνον τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Προτεστάντας πασῶν τῶν ὁμολογιῶν ἑνωθῆναι μετὰ τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὸν κεφαλὴν ἑαυτῶν ὁμολογῆσαι. Ἀλλ' ἡ τόλμη τῆς τοῦ Πάπα προσκλήσεως καὶ τὸ τεράστιον τῶν βουλῶν αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον αὐξήσουσι πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν, μαθόντων, πρὸς τίνα σκοπὸν ὁ Πάπας καλεῖ πάντας τοὺς Χριστιανοὺς συγ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κεντρωθῆναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Αὐτὸς οἱονεὶ οὕτω λέγει: «Ἐὰν πάντες οἱ Καθολικοί, πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ πάντες οἱ Προτεστάνται συνενωθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου, τότε ἀποτελεσθήσονται περίπου πεντακισμύριαι μυριάδες (=500 μιλλιούνια) ἀνθρώπων. Οὐδεὶς παγκόσμιος κατακτητὴς εἶχε ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ οὐδὲ μικρὰν μερίδα τοῦ τόσῳ τεραστίου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων. Δυνάμει τοιούτου συνηνωμένου πλήθους ἡμεῖς κυριεύσομεν ἅπαντα τὸν κόσμον. Πάντας τοὺς ἀνθισταμένους ἡμῖν, ἐὰν μόνον τοιοῦτοι τολμητίαι εὑρεθῶσιν, ἐκμηδενίσομεν, σαρώσομεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Εἶτα ἐγερθησόμεθα κατὰ τοῦ ἀλλοθρήσκου κόσμου. Ἀληθές, ὅτι ἐν αὐτῷ δυνατὸν ἀριθμῆσαι ὑπὲρ τὰς δεκακισμυρίας μυριάδας (=1000 μιλλιούνια) ἀνθρώπων· ἐν τούτοις αὐτὸς ἀδυνατεῖ ποιῆσαι ἡμῖν σπουδαίαν ἀντίστασιν. Αὐτὸς (ὁ κόσμος) ἀνίσχυρός ἐστιν, ἅτε μὴ ἔχων ἄσκησιν (μόρφωσιν), καὶ διαιρεῖται εἰς πληθὺν ἐχθρικῶν πρὸς ἄλληλα καὶ καταστρεφόντων ἄλληλα συστημάτων. Αὐτὸς οὔτε οὐσιῶδες ὁρατὸν κέντρον ἔχει, οὔτε πνευματικὴν ἀρχήν, ἅπερ δύναιντο συναγαγεῖν τὰς διεσπαρμένας κατὰ πρόσωπον τῆς γῆς φυλάς. Τοὺς Ἐθνικούς, τοὺς Ὀθωμανούς, τοὺς Ἰουδαίους,—πάντας ἐπιστρέψομεν εἰς τὴν Καθολικὴν πίστιν· καὶ τότε ἐκπληρωθήσονται οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ: «καὶ ἔσται μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμήν». «Μία ποίμνη—ἅπαντα τὰ ἔθνη, εἷς δὲ ποιμὴν—ἐγὼ ὁ Πάπας Ρώμης».

Καὶ τίς φιλεῖ τὰς τοιαύτας βουλάς; Τίς οὐ μόνον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τρέφει αὐτὰς ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνακηρύττει αὐτὰς πανδημεί, παγκοσμίως ἀποτεινόμενος πρὸς πάντας τοὺς βασιλεῖς καὶ τὰ ἔθνη τῆς γῆς; Οὐχὶ Γρηγόριος ὁ Ζ'., ὁ Γιλδεβράνδος, οὐχὶ Ἰννοκέντιος ὁ Γ'., ἢ ἄλλος τις τοῦ μεσαίωνος Πάπας, οἵτινες προσεφέροντο πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὡς οἱ κύριοι πρὸς τοὺς δούλους, οἵτινες διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ θελήματος αὐτῶν εἶχον τὴν ἰσχὺν ἀφορίζειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ὁλόκληρα βασίλεια, οἵτινες σχεδὸν ἑνὶ νεύματι τῆς χειρὸς ἀνεκίνουν ἀναριθμήτους στρατοὺς σταυροφόρων, καὶ αὐτοὶ οἱ σταυροφόροι μετὰ χαρᾶς ἐπορεύοντο εἰς τὴν μακρὰν κειμένην Παλαιστίνην πρὸς ἐπικίνδυνον ἀγῶνα πρὸς τοὺς φοβεροὺς τότε καὶ ἰσχυροὺς Τούρκους. Οὐχί. Οὕτω λέγει ὁ Πάπας Λέων ΙΓ'., ὁ τοῦ Βατικανοῦ δεσμώτης, ᾧπερ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ οὐ δεικνῦσι σεβασμὸν ἐπίτηδες καὶ αὐθαδῶς ἀντενεργοῦσιν αἱ κυβερνήσεις, καὶ δὴ οἱ λαοὶ ἐν καθολικαῖς χώραις, οὗπερ ἐν ταύταις δὴ ταῖς χώραις εὑρεθήσονται ἄπειροι ἐχθροί, προσφερόμενοι πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν κλῆρον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ὁτὲ μὲν μετὰ προσβλητικῆς περιφρονήσεως ἢ καταφρονήσεως, ὁτὲ δὲ μετὰ κακεντρεχῶν ἐμπαιγμῶν καὶ θρασειῶν ὕβρεων, καὶ ἐκδιδόντες νόμους βαρεῖς διὰ τὸν κλῆρον καὶ τὰ μοναχικὰ τάγματα, ὅς ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐκ ἐφαίνετο ἐν ταῖς ὁδοῖς «τῆς ἑαυτοῦ πόλεως», φοβούμενος, μὴ οἱ ἀγυιόπαιδες, οἱ παῖδες τῶν κεκακωμένων ἐχθρῶν τοῦ Πάπα προπηλακίσωσιν αὐτόν. Ὁ παπισμὸς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

προτέρου ὕψους, καὶ ὅμως ὁ Πάπας θαῤῥαλέως ἀπευθύνεται μετὰ λόγου πρὸς βασιλεῖς καὶ λαοὺς καὶ μετ' αὐτοπεποιθήσεως πάντας καλεῖ στῆναι ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ. Ἤδη τοῦτο μόνον ἀκουσίως τὴν προσοχὴν στρέφει τοῖς τοῦ Πάπα λόγοις. Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γεννᾶται τὸ ζήτημα, μὴ τοῦτο φωνὴ ἐστι γίγαντος διανοίας καὶ πράξεως, ἤ κενοὶ λόγοι κενοῦ ὀνειροπόλου καὶ ἀνισχύρου φαντασιοκόπου;

Τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ πρὸς ἕνωσιν πάντων τῶν λαῶν περὶ τὸν παπικὸν θρόνον Λέων ὁ ΙΓ΄. ἀπεφήνατο ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ, τῇ ἐκδοθείσῃ τὴν 20-ὴν Ἰουνίου 1894 ἔτους ἐπὶ τῇ ἑπομένῃ αἰτίᾳ:

Κατὰ τὸ 1893 ἔτος συνεπληρώθησαν 50 ἔτη τῆς ἐν τῷ βαθμῷ ἐπισκόπου διακονίας τοῦ Πάπα. Αὐτόδηλον, ὅτι ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία μετὰ μεγάλης πανηγυρικότητος ἑώρτασε τὸ ἡμιαιώνιον Ἰωβηλαῖον τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. Αἱ πανηγυρικαὶ καὶ θορυβώδεις ἐκδηλώσεις ὑπακοῆς καὶ σεβασμοῦ, ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, αἱ ἐκφρασθεῖσαι ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ Πάπᾳ ἐπὶ τῷ Ἰωβηλαίῳ αὐτοῦ, λίαν συνεκίνησαν καὶ ἐχαροποίησαν τὸν Πάπαν. Ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς κατασχούσης αὐτὸν χαρᾶς ὁ Πάπας συνέταξε καὶ ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς κλητέα ἐγκύκλιος περὶ ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὅλων τῶν λαῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα.

Ὑπομνήσας ἐν ἀρχῇ τῆς ἐγκυκλίου περὶ τοῦ πολυαρίθμου καὶ τῆς ποικιλίας τῶν διαδηλώσεων τῆς ἀφοσιώσεως, ἐκφράσας ἐπὶ τῇ αἰτίᾳ ταύτῃ τὴν χαρὰν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

αὐτοῦ, καὶ ἀνακοινώσας τὰ ζητήματα τοῦ λειτουργήματος αὐτοῦ, ὁ Πάπας ποιεῖ εἶτα τὴν ἑξῆς χαρακτηριστικὴν διασάφησιν: «Ἀλλὰ πρὸς πλήρη καὶ ἀκέραιον παρηγορίαν ἔτι πολλὰ ἔλειπον, διότι ἐν αὐταῖς ταύταις ταῖς διαδηλώσεσι χαρᾶς καὶ σεβασμοῦ τοῦ λαοῦ, τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἐταράττετο ὑπὸ τοῦ στοχασμοῦ, ὅτι ἔτι ὑπάρχει τεράστιον πλῆθος ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπελείφθησαν ξένοι ἀπ' αὐτῆς τῆς ὁμοθύμου κινήσεως τῶν Καθολικῶν, τὸ μὲν, διότι αὐτοὶ ὅλως ἀγνοοῦσι τὴν εὐαγγελικὴν σοφίαν, τὸ δὲ, διότι, καίπερ μεμυημένοι εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, διατελοῦσιν ἀποκεχωρισμένοι ἀπὸ τῆς καθολικῆς πίστεως. Ὑπὸ τούτου τοῦ πράγματος ἡμεῖς βαρέως ἐταράχθημεν καὶ ταρασσόμεθα: ἀδύνατον ἄνευ βαθέος αἰσθήματος θλίψεως στοχάζεσθαι περὶ ταύτης τῆς μερίδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἥτις πρὸ πολλοῦ ἀπέκλινεν ἀφ' ἡμῶν, εἰσελθοῦσα εἰς ψευδῆ ὁδόν».

Τὸν Πάπαν ἐπίκρανεν ἡ σκέψις περὶ τούτου, ὅτι συγχαρητήρια προσήνεγκεν αὐτῷ μόνη ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία, ἥτις, εἰ καὶ μεγάλη, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις τὸ ἕβδομον σχεδὸν μέρος πάντων τῶν κατοίκων τῆς γηΐνου σφαίρας. Ἀλλὰ ποῦ τὰ ἄλλα ἓξ ἕβδομα αὐτῶν; Φεῦ! ἐκ τούτου τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους ἀνθρώπων οὐδεὶς παρεγένετο εἰς προσκύνησιν τοῦ Πάπα, οὐδεὶς ἔπεμψεν αὐτῷ συγχαρητήρια. Ὁλόκληροι δεκακισμύριαι μυριάδες (=χίλια μιλλιούνια) ἀνθρώπων,—οἱ ἐθνικοὶ καὶ οἱ ὀθωμανοί,—οὐδὲ ἤκουσαν περὶ τοῦ Ἰωβηλαίου τοῦ Πάπα, ναὶ καὶ ἀγνοοῦσιν ὅλως, ὅτι ὑπάρχει

Πάπας ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι αὐτὸς ζῇ ἐν Ῥώμῃ, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ μόνον τῶν Λατίνων, ἐφίεται ὅμως, ὅπως ᾖ ἡ κεφαλὴ ἁπάσης τῆς οἰκουμένης, καὶ κλαίει ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ἀναρίθμητοι λαοὶ καὶ φυλαὶ ὅλως ἀγνοοῦσιν αὐτόν. Ἀλλὰ τί λεκτέον περὶ τῶν ἀμαθῶν καὶ ψευδῶς πιστευόντων ἐθνικῶν καὶ ὀθωμανῶν;—οὐδὲ οἱ χριστιανοὶ εἰσὶ λατῖνοι: Μύριαι μυριάδες (=ἑκατὸν μιλλιούνια) Ὀρθοδόξων, μύριαι μυριάδες (=ἑκατὸν μιλλιούνια) Προτεσταντῶν, εἰ καὶ γινώσκουσιν, ὅτι ἐν Ῥώμῃ ὑπάρχει Πάπας, ἄλλοι δὲ ἤκουσαν καὶ περὶ τοῦ Ἰωβηλαίου αὐτοῦ, οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν συνεχάρη αὐτῷ. Ἅπαντα ταῦτα ὁ Πάπας γινώσκει, καὶ ἰδοὺ αὐτὸ τὸ πλήρωμα τοῦ συναισθήματος, τοῦ ἐκφρασθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἀπέβη αὐτῷ ποτήριον, καίπερ γλυκὺ, πεφαρμακευμένον ὅμως ὑπὸ πικροῦ δηλητηρίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πρὸς τί δὲ ἐν τούτοις ὁ Πάπας οὐκ ἀρκεῖται τῇ τιμῇ, τῇ ἐκδηλωθείσῃ αὐτῷ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπὶ τῷ Ἰωβηλαίῳ αὐτοῦ; Δῆλον ὅτι καὶ αὕτη ἡ τιμὴ ἐστὶ τόσῳ μεγάλη, ὥστε ὁ τυχὼν ἐκ τῶν κραταιῶν αὐτοκρατόρων δύναται φθονῆσαι τῷ Πάπᾳ.

Τίνος ἔτι αὐτὸς στερεῖται;

Ὑποτίθεμεν, ὅτι ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῆς μὴ εὐχαριστήσεως τοῦ Πάπα ἐμπεριέχεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἰδιότητι τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, ἥτις,—εἴτε ὁ ἄνθρωπος πορεύεται τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγαθοῦ, εἴτε τὴν ὁδὸν τοῦ κακοῦ,—κινεῖ τὸν ἄνθρωπον πορεύεσθαι ἀεὶ περαιτέρω. Οὕτως, ὁ ἄνθρωπος, ὁ βεβυθισμέ-

νος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπαυξάνει τὰς γνώσεις ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ ὅσῳ μᾶλλον πλουτίζεται ὑπ᾽ αὐτῶν, τόσῳ ἧττον αὗται ἱκανοποιοῦσιν αὐτόν, τόσῳ εὐρύτερον ἀπομακρύνονται πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ τὰ ὅρια τοῦ ἀγνώστου, καὶ τόσῳ μᾶλλον ἀσήμαντον παρίσταται αὐτῷ τὸ μέτρον τοῦ γνωσθέντος. Οὕτως, ὁ εὐτυχὴς κατακτητής, ἀράμενος νίκας τινας, ὑποτάξας δύο ἢ τρία ἔθνη, οὐκ ἐπέχει ἑαυτὸν ἐν τῇ νικηφόρῳ πορείᾳ, ἀλλὰ βουλεύεται ὑποτάξαι ἄλλα ἔτι βασίλεια, ὑποτάξας δὲ αὐτὰ φαντάζεται κυριεῦσαι ἅπαντα τὰ βασίλεια, ἅπαντα τὸν κόσμον, ἵνα μόνος κυριαρχῇ ἐφ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Εἰ συνέβαινε τὸ ἐναντίον: εἰ ἅπαντα τὰ ἔθνη ὡμολόγουν τὸν Πάπαν κεφαλὴν ἑαυτῶν, τότε ἆρά γε ἦν ἂν αὐτὸς ἐντελῶς ἀρκούμενος; Διστάζω. Μᾶλλον, ὡς εἷς τῶν μεγάλων κατακτητῶν τῆς ἀρχαιότητος, αὐτὸς ἔλεγεν ἂν ἐν τῇ καρδίᾳ: «Ἀναβήσομαι εἰς τὸν οὐρανόν, ὑπὲρ τὰ ἄστρα τοῦ Θεοῦ ἀναβιβάσω τὸν ἐμὸν θρόνον»· Ὁ Πάπας καὶ δὴ νῦν λέγει: «Ἐπειδὴ ἡμεῖς κατέχομεν ἐπὶ γῆς τὸν τόπον τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ .... διὰ τοῦτο τοῦτο παρέχει ἡμῖν ἀποχρῶντας λόγους χρῆσθαι πᾶσι τοῖς μέσοις, ὅπως πάντας τοὺς λαοὺς καλέσωμεν καὶ ἐπαγάγωμεν εἰς τὴν ἑνότητα τῆς θείας πίστεως». Εἰ ὁ Πάπας ὑποτίθησιν ἑαυτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ ἐπὶ γῆς, τότε ἆρά γε δύναται αὐτὸς ἀρκεῖσθαι τῇ ὑποταγῇ μόνον μερίδος τινὸς ἀνθρώπων; Τὸν Παντοδύναμον Θεὸν γινώσκουσι καὶ σέβονται πάντες οἱ λαοί·

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ τὸν Πάπαν πάντες οἱ λαοὶ ὀφείλουσι γινώσκειν καὶ σέβεσθαι.

Ἀλλ' ἐπειδὴ μέγα πλῆθος λαῶν ἀγνοοῦσι τὸν Πάπαν καὶ ἀνυπότακτοί εἰσιν αὐτῷ, διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα τοῦτο βαρέως ταράσσει καὶ πικραίνει τὸν Πάπαν. Ἐν τούτοις ἡ λύπη οὐκ ἤγαγεν αὐτὸν μέχρις ἀθυμίας καὶ ἀναλγησίας. Τοῦ ὀγδοηκονταπενταετοῦς τούτου πρεσβύτου, τοῦ ἱσταμένου ἤδη παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, οὐκ ἐξησθένησαν ἐκ παρακμῆς αἱ χεῖρες, ἀλλὰ τοὐναντίον αὐτὸς μετὰ νεανικῆς ὁρμῆς, μετὰ σταθερᾶς ἀποφασιστικότητος, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν μετὰ ἀκραδάντου πίστεως εἰς τὴν ὀρθότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν πρόοδον αὐτοῦ ἀνακοινοῖ παντὶ τῷ κόσμῳ, ὅτι αὐτὸς χρήσεται πᾶσι τοῖς μέσοις, ὅπως πάντας καλέσῃ καὶ ἐπισπάσηται πρὸς ἑαυτόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἓν ἐκ τούτων τῶν μέσων παρίσταται καὶ αὐτὴ ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Πάπα, ὅτι αὐτὸς χρήσεται αὐτοῖς. Τοιοῦτον δὲ μέσον ἐστὶ καὶ ἡ θεωρουμένη ἐγκύκλιος, ἤτοι «ἡ ἀποστολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ἁγιωτάτου αὐθέντου, τοῦ Θείᾳ προνοίᾳ Πάπα Λέοντος ΙΓ.'».

Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ μετὰ τὰς εἰσαγωγικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ Ἰωβηλαίου αὐτοῦ, ὁ Πάπας στρέφει τὸν λόγον αὐτοῦ πρὸ παντὸς πρὸς τὰ μὴ χριστιανικὰ ἔθνη, λέγων, ὅτι—ὡς πάντοτε, οὕτω καὶ νῦν—οἱ καθολικοὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελίου μετ' αὐταπαρνήσεως διαδιδοῦσιν ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Εἶτα ὁ Πάπας ἀπευθύνεται

πρὸς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη, ἅπερ, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἐξέπεσον ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ὡς πρὸς τὰς ἀνατολικάς, ἤτοι τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, αὐτὸς ἀποφαίνεται τὴν ἐλπίδα, ὅτι αὗται ταχέως ἑνωθήσονται μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ δῆθεν αἱ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διαφοραὶ ἀσήμαντοί εἰσι, καὶ ἡ περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλία, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ κύριον σημεῖον τῆς διαφορᾶς, μαρτυρεῖται δῆθεν ὑπὸ γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων.

Ὑποδείξας ἐφεξῆς, ὅτι νῦν δῆθεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ παρατηρεῖται συγκαταβατικὴ καὶ δὴ εὐνοϊκὴ σχέσις πρὸς τοὺς Καθολικούς, ὁ Πάπας πείθει πάντας τοὺς ἀνατολικοὺς χριστιανοὺς ἑνωθῆναι μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Εἰπὼν δὲ ἐν γένει περὶ τῶν ἀνατολικῶν χριστιανῶν, ὁ Πάπας ἐν μέρει ἀποφαίνεταί τινας αἱμυλίας ὡς πρὸς τοὺς Σλάβους. Περὶ Ρωσσίας καὶ Ρώσσων ὁ Πάπας οὐδεμιᾷ λέξει μνείαν ποιεῖται, ἀλλ' ἀναμφίβολόν ἐστιν, ὅτι, ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, αὐτὸς ἔχει ἐν νῷ καὶ τὴν Ρωσσίαν. Μετὰ τὸν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν λόγον ὁ Πάπας ἀποτείνεται πρὸς τοὺς Προτεστάντας.

Σημειώσας τὰς κυρίας ἐλλείψεις τῆς ὁμολογίας τῶν Προτεσταντῶν, ὁ Πάπας πείθει αὐτοὺς ἑνωθῆναι μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τοῦτο ὁ Πάπας ἀποτείνεται πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ πείθει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

αὐτούς, ὅπως μὴ βαρύνωνται ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἄσμενοι ὑποτάσσωνται αὐτῇ, ἐπειδὴ αὕτη οὐ καταχρᾶται τοῖς δικαιώμασι καὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτῆς, εἰ καὶ νῦν πολλοὶ διάκεινται τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ περιφρονήσεως, μίσους καὶ φθόνου, τὸ δὲ κράτος ἐπιβουλεύει τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὀλέθριος ὑφίσταται διαφωνία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἕτερος κίνδυνος κατὰ τῆς ἑνότητος, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πάπα, ἐμπεριέχεται ἐν τῇ τῶν Μασσόνων ἀδελφότητι, ἥτις πανταχοῦ τείνει, ὅπως κατάσχῃ τὴν ἀνωτέραν ἐξουσίαν, ἐχθρικῶς διάκειται τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἄγει εἰς τὸν Ἐθνισμόν. Ὁ Πάπας καλεῖ ἀποτινάξαι τὸν ἀνάξιον ζυγὸν ταύτης τῆς αἱρέσεως.

Εἰ αἱ Ἐκκλησίαι ἡνοῦντο μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, εἰ συνετελεῖτο ἡ συμφωνία μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους, καὶ ἐξεμηδενίζετο ἡ ἀδελφότης τῶν Μασσόνων (franc-maçon), τότε «πόσα», ἀναφωνεῖ ὁ Πάπας, «πραγματικὰ μέσα πρὸς ἀγῶνα κατὰ τοῦ κακοῦ ἐπετεύχθησαν ἄν, καὶ οἷος ἦν ἂν ὁ τῶν ἀγαθῶν πλοῦτος!» «Ἡ Ἐκκλησία κατέσχεν ἂν τὴν πρέπουσαν αὐτῇ τάξιν τιμῆς», καὶ «τοῦτο ἐπήνεγκεν ἂν ἰδίαν εὐημερίαν τοῖς κράτεσι». «Μεταξὺ τῶν ἐθνῶν παρήγετο ἂν ἐξαίρετος ἀμοιβαία συγκοινωνία, ἡ ἐφετὴ ἰδίᾳ νῦν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν φόβων τῶν μαχῶν. Τότε οἱ νῦν τεράστιοι ἐξοπλισμοί, οἱ ἐξαντλοῦντες τὰ βασίλεια καὶ τὰ ἔθνη καὶ ἀποβάντες ἀνύποιστον φορτίον, οὐκ ἂν ἦσαν ἀναγκαῖ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

οι, διότι τὴν φιλοδοξίαν, τὴν πλεονεξίαν, τὸ πνεῦμα τοῦ συναγωνισμοῦ—τὴν τριπλῆν ταύτην ἑστίαν, ὅπου ἡ μάχη εἴωθε φλέγεσθαι, οὐδὲν δύναται ἀποσβέσαι κάλλιον, ἢ αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταί, καὶ ἰδίᾳ ἡ δικαιοσύνη».

«Τότε ἦσαν ἂν ἐξησφαλισμέναι καὶ ἡ ἔσω εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, αἱ νῦν παραβιαζόμεναι ὑπὸ τῶν κοινοτήτων τῶν στασιαστῶν, τῶν ἀπειλούντων τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν καὶ ἐφιεμένων ἀνατρέψαι τὰς κυβερνήσεις». Τὰ περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος δύο σπουδαιότατα ζητήματα: τὸ κοινωνικὸν—περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐργασίας πρὸς τὸ κεφάλαιον, τῶν ἐργαζομένων τάξεων τῆς κοινωνίας πρὸς τοὺς ἔχοντας, καὶ τὸ πολιτικὸν—περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας, μεταξὺ ἐθνῶν καὶ κυβερνήσεων, τὴν σοφωτάτην καὶ δικαιοτάτην λύσιν δύνανται εὑρεῖν μόνον συνεργούσης τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. «Τέλος, κρίνει ὁ Πάπας, ἐὰν ἔχωμεν ἐν νῷ, τί δύναται πρᾶξαι ἡ Ἐκκλησία, ὡς μήτηρ καὶ εἰρηνοποιὸς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν κρατῶν, ἡ προωρισμένη βοηθεῖν τοῖς μὲν καὶ τοῖς δὲ τῇ ἐξουσίᾳ καὶ ταῖς συμβουλαῖς αὐτῆς, τότε εὐνόητον ἔσται, πόσῳ σπουδαῖον πάντα τὰ ἔθνη ὁμοίως φρονεῖν καὶ ὁμοίως ὁμολογεῖν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν...» «Ἡ ἰσχὺς τούτων τῶν εὐεργετημάτων οὐκ ἂν περιωρίζετο ἐν τοῖς ὁρίοις τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ἀλλ' ἐξεχέετο ἂν πέραν καὶ εὐρέως ὡς ἀφθονώτατος χείμαῤῥος...» «Ἄπειρος πληθὺς ἐθνῶν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους προσδοκᾷ, παρὰ τίνος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μέλλει λαβεῖν τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡ ὀλέθριος δεισιδαιμονία διακεχυμένη ἐστὶ κατὰ διαφόρους χώρας τῆς γῆς, τοῦτο ἀποδοτέον ἐν μέρει ταῖς δυστυχέσιν ἔρισι περὶ θρησκείας».

Ὡσεὶ συνειδώς, ὅτι αὗται αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ βουλαὶ ἐοίκασιν ἀνυπάρκτοις ὀνείροις, ὁ Πάπας ἐν κατακλεῖδι λέγει: «Ἀπαιτηθήσονται πολυχρόνιοι καὶ χαλεποὶ πόνοι, πρὶν ἢ ἀναφανῇ ἐκείνη ἡ τάξις τῶν πραγμάτων, ἧς τὴν σύστασιν ἡμεῖς βουλόμεθα· ἴσως οὐ λείψουσι καὶ οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἡμεῖς ὑπεράγαν παραδιδόμεθα τῇ ἐλπίδι, καὶ τείνομεν πρὸς τοῦτο, ὅπερ μᾶλλον δυνατὸν εὔχεσθαι, ἢ προσδοκᾶν. Ἀλλ' ἡμεῖς τὴν πᾶσαν ἐλπίδα ἡμῶν ἀνατίθεμεν εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν νῷ τιθέμενοι, τί ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς μωρίας τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ πρὸ προσώπου τῆς τεταραγμένης καὶ ἡττημένης σοφίας τοῦ κόσμου τούτου. Ἡμεῖς ἰδίᾳ παρακαλοῦμεν τοὺς αὐθέντας καὶ τὰς τῶν κρατῶν κεφαλάς, ὅπως αὐτοί, ἐν ὀνόματι τῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ ἀγαθῆς προνοίας αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, ἀληθῶς τιμήσωσι τὰς συμβουλὰς ἡμῶν καὶ συνεργήσωσιν αὐταῖς τῇ ἑαυτῶν εὐμενείᾳ καὶ ἐξουσίᾳ. Εἰ παρήγετο καὶ δὴ μέρος μόνον τῶν ἐφετῶν καρπῶν, τότε καὶ τοῦτο ἦν ἂν οὐ μικρὸν εὐεργέτημα,—ἕνεκα τῆς οὕτω ταχείας παρακμῆς ἐν παντί, ὅτε τὸ μὴ ἀρκεῖσθαι τῷ παρόντι συνενοῦται μετὰ τοῦ φόβου περὶ τοῦ μέλλοντος. Τὸ τέλος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀφῆκε τὴν Εὐρώπην κεκμηκυῖαν ταῖς δυσπραγίαις αὐτοῦ, ἔτι τρέμουσαν ἀπὸ τῶν διαταραξασῶν αὐτὴν ταραχῶν· ὁ δὲ παρὼν αἰών, ὁ προσεγγίζων τῷ τέλει αὐτοῦ μὴ οὐκ ἀφήσει τοὐναντίον εἰς κληρονομίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει τὸ ἐνέχυρον τῆς συμφωνίας μετὰ τῆς ἐλπίδος εἰς κρείσσονα ἀγαθά, ἅπερ ἀπολαμβάνονται ἐν τῇ ἑνότητι τῆς Χριστιανικῆς πίστεως;»

Ἰδοὺ αἱ κύριαι ἔννοιαι τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς. Ἀναπτύσσων μίαν ἰδέαν, διήκουσαν καθ' ὅλην τὴν ἐγκύκλιον ὡς ἐρυθρὸν νῆμα,—ταύτην τὴν ἰδέαν, ὅτι ἅπαντα τὰ χριστιανικὰ ἔθνη ὀφείλουσιν ἑνωθῆναι μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι πάντα τὰ ἑτερόθρησκα ἔθνη ὀφείλουσι δεχθῆναι τὴν Λατινικὴν πίστιν, ὅτι τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ ὀφείλουσιν ὁμολογῆσαι τὸν Πάπαν κεφαλὴν ἑαυτῶν, καὶ ὅτι ἅπαν τοῦτο ἀναμφιβόλως τελεσθήσεταί ποτε, — ὁ Πάπας ἐν τῇ τοῦ λόγου πορείᾳ ἅπτεται πολλῶν σπουδαίων πραγμάτων καὶ ζωτικῶν ζητημάτων, λύει οὐ μόνον ἐκκλησιαστικά, ἤτοι θεολογικὰ ζητήματα, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰ καὶ κοινωνικά.

Ὡς φιλολογικὸν πόνημα, ἡ ἐγκύκλιός ἐστι γεγραμμένη τεχνικῶς. Ἡ αὐστηρὰ ἑνότης ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ ποικίλου περιεχομένου τῆς ἐγκυκλίου, τῆς παριστώσης τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ἰδέας, ἡ διαδοχὴ καὶ μεθοδικότης τῆς ἐξηγήσεως τῆς θεμελιώδους ἰδέας, τὸ λελογισμένον καὶ ἡ αὐστηρὰ κατασκευὴ τοῦ διαγράμματος, τὸ σύμμετρον τῶν μερῶν, ἡ τέχνη ἐν τῇ θέσει καὶ ἀναπτύξει τῶν ἐπιχειρημάτων, ἡ εὐχέρεια ἐν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ταῖς μεταβάσεσιν ἀπὸ ἑνὸς ἀντικειμένου τοῦ λόγου εἰς ἄλλο, ἡ διπλωματικὴ λεπτότης ἐν τῇ θέσει καὶ τῇ λύσει τῶν δυσχερῶν καὶ χαλεπῶν ζητημάτων, ὁ πλοῦτος τῶν συλλογισμῶν καὶ ἡ ποικιλία τῶν θεωρουμένων ἀντικειμένων, τὸ τολμηρὸν τῶν βουλῶν καὶ τὸ τεράστιον τῶν σκοπῶν, ἡ σημειωτέα ἐλαστικότης τῶν τοῦ λόγου στροφῶν, τῶν ἐπιμελῶς ἐστρογγυλωμένων καὶ οἱονεὶ λελειωμένων, ἡ τερπνὴ ἁπαλότης τοῦ τόνου, ἡ ἐξεζητημένη κομψότης καὶ ἡ λελεπτυσμένη ἁβρότης ἐν ταῖς ἀποστροφαῖς καὶ διαγνώσεσι, τὸ ὁριστικὸν, τὸ ζωηρὸν, τὸ δραματικὸν τοῦ λόγου, τοῦ ἐκδηλοῦντος ὁτὲ μὲν χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν, ὁτὲ δὲ λύπην καὶ συμπάθειαν, καὶ τοῦ ἐμψυχουμένου ὁτὲ μὲν ὑπὸ εὐχετικῶν ἀναφωνήσεων τῷ Θεῷ, ὁτὲ δὲ ὑπὸ ρωμαντικῶν κλήσεων πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ τὰ ἔθνη, ἡ ἀκράδαντος πίστις εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔργου τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ πείσμων ἀποφασιστικότης τοῦ ἐπιτυχεῖν τῆς πραγματώσεως αὐτῆς παντὶ μέσῳ,—ἅπαντα ταῦτα ἐξαίρουσι τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκύκλιον πέραν τῆς τάξεως τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν τοῦ Πάπα, καὶ ἐπισπῶνται τὸν ἀναγνώστην, καὶ δὴ καὶ μὴ θεολόγον.

Ἀλλ' ἐν τοῖς προτερήμασι τῆς ἐγκυκλίου ἐμπεριέχονται καὶ αἱ ἀσθενεῖς αὐτῆς πλευραί. Ἡ ἐγκύκλιος ἔοικε μᾶλλον λεπτῷ καὶ τεχνικῶς συντεταγμένῳ διπλωματικῷ ἐγγράφῳ, ἢ ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῇ ἐπισκόπου. Ἀπ' αὐτῆς πνέει πνεῦμα τοῦ κόσμου. Ὁ Πάπας ἐπανειλημμένως ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Θεοῦ, μελετᾷ τὰς ὠφελείας τῆς Ἐκκλησίας, ποθεῖ πάντας τοὺς λαοὺς καταστῆσαι κοινωνοὺς σωτηρίας, καὶ ὅμως ἡ ἐγκύκλιος ἐμποιεῖ αἴσθησιν τῶν πρακτικῶν γραφείου, ἤ πολιτικοῦ διαγράμματος.

Ἐν αὐτῇ ὀλίγη ἡ ἐκκλησιαστικότης καὶ ἡ ἀληθὴς θρησκευτικότης. Ἐλλείπει αὐτῇ καὶ ἐκείνη ἡ ἄτεχνος ἁπλότης, οἱονεὶ ἐκείνη ἡ ἀφέλεια, ἡ θελκτήριος, ὡς ἡ ἄτεχνος καλλονὴ τοῦ ἄνθους τοῦ ἀγροῦ, αἷς εἰωθότως ἐπισφραγίζονται τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου νοὸς καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων ἀνδρῶν.

Δοκεῖ οὖν, ὅτι οὐδὲν πλέον, ἤ ὁλόκληρος ὅμιλος καρδιναλίων καὶ θεολόγων ἐχάλκευσε ταύτην τὴν ἐπιστολήν, ἐξετάζων ἑκάστην ἔννοιαν, σφυρηλατῶν ἑκάστην φράσιν. Ὡς δοκεῖ, ὁ συντάκτης (ἤ οἱ συντάκται) ταύτης τῆς ἐπιστολῆς κατέβαλλε πᾶσαν σπουδήν, ὅπως μὴ παρεκκλίνῃ τοῦ σκοποῦ, μὴ πλημμελήσῃ λέγων, μὴ εἴπῃ τι περισσόν, ὅπως ὑποκρίνηται τεχνικώτερον τοὺς κεκρυμμένους αὐτοῦ σκοπούς, ἐπικερδέστερον χρωματίσῃ καὶ διαφωτίσῃ τὰς προτάσεις αὐτοῦ, διαλύσῃ τὰς ὑποψίας καὶ τὰς ἐνστάσεις, ἐμποιήσῃ μεγίστην αἴσθησιν. Πολλὰ γεγονότα καὶ ζητήματα σπουδαῖα, ἀλλὰ μὴ συμβιβαζόμενα τοῖς σκοποῖς τῆς ἐγκυκλίου, σκοπίμως ἐσιγήθησαν, ἤ ἐσκιάσθησαν, πᾶν δὲ τὸ ἀληθῶς, ἤ τὸ δοκοῦν εὔνοοῦν αὐτοῖς ἐξήρθη εἰς τὴν πρώτην θέσιν καὶ σαφῶς διεφωτίσθη. Ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ εἰσὶν ἐκπεφρασμέναι πολλαὶ σπουδαῖαι καὶ ἀναμφισβήτητοι ἀλήθειαι, ἄλλαι ὅμως ἐκφράσεις αὐτῆς δεικνῦσιν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

αὐτῆς μέχρι τοσούτου ἐζοφωμένος καὶ τετυφλωμένος ἐστὶν ὑπὸ προκαταλήψεων ὁμολογίας πίστεως, ὥστε οὐχ ὁρᾷ οὐδὲ ὁμολογεῖ, ἤ οὐ βούλεται ὁρᾶν καὶ ὁμολογεῖν ἀξιοπίστους ἀληθείας καὶ πασίγνωστα γεγονότα· Αὐτὸς πεισματικῶς ἔχεται τῶν ἐῤῥιζωμένων ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῷ παπικῷ συστήματι πλανῶν, καὶ ἄνευ ἀμφισβητήσεως θυσιάζει τὴν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην, τούτου δοκοῦντος αὐτῷ ἀναγκαίου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ δῆθεν ἁγίου καὶ μεγάλου σκοποῦ αὐτοῦ. Αὕτη ἡ ὑποκεκριμένη ταῖς φράσεσι περιφρόνησις τῆς ἀληθείας, ἡ ἄτοπος ἰδίᾳ ἐν τοιούτῳ ἔργῳ, ὅπερ ἐπιγράφεται: «Ἀποστολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ἁγιωτάτου αὐθέντου ἡμῶν, τοῦ Θείᾳ Προνοίᾳ Πάπα Λέοντος ΙΓ΄.», ἀπογοητεύει τὸν ἀναγνώστην τῆς ἐγκυκλίου, καταῤῥίπτει τὴν ἀξίαν αὐτῆς καὶ κατάγει αὐτὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἄλλων σκοπίμως, συνῳδὰ τῇ ὁμολογίᾳ πίστεως συντεταγμένων πονημάτων τοῦ καλάμου τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἅ ἔκπαλαι ἤδη οὐδεὶς πιστεύει πλὴν αὐτῶν τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οὐχὶ πάντων. Πάντως οἱ ἄνδρες, οἱ μὴ ἔχοντες μόρφωσιν θεολογικήν, καὶ ἰδίᾳ οἱ μὴ γινώσκοντες τὸ πνεῦμα, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς μεθόδους τῆς φιλολογίας τῶν Λατίνων θεολόγων, οὐδὲ ἐπινοήσουσιν ὑποπτεῦσαι τὴν ἐγκύκλιον ἐπὶ κιβδηλίᾳ: μέχρι τοσούτου αὕτη διαφθείρει τὸν ἄπειρον ἀναγνώστην τῇ εὐεπείᾳ, τῇ ἁβρᾷ ποιμαντικῇ προνοίᾳ τοῦ Πάπα περὶ τοῦ ἀγαθοῦ πάντων τῶν λαῶν, τῷ θρησκευτικῷ ζήλῳ αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς ἑνώσεως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πάντων τῶν ἐθνῶν ἐν μιᾷ Ἐκκλησίᾳ, τῷ φλογερῷ πόθῳ αὐτοῦ ἀγαγεῖν πάντας τοὺς λαοὺς εἰς σωτηρίαν, ἄνευ διακρίσεως τόπου, χρόνου, ἐθνικότητος! Ἀλλ' ὁ εἰδὼς τὰς φιλολογικὰς μεθόδους τῶν Λατίνων θεολόγων καὶ τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας αὐτῶν οὐ δύναται ἀπαλλαγῆναι τῆς ὑποψίας, ὅτι ἡ λελεπτυσμένη ἁβρότης τοῦ λόγου ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐστὶ δολία θωπεία, ἡ ἐξεζητημένη δὲ τρυφερότης ἐστὶ κολακεία, εὔνοιαν ἐπιζητοῦσα, ὅτι ὑπὸ τὴν προσωπίδα τοῦ ἁβροῦ πατρὸς καὶ πολυφρόντιδος ποιμένος ἐγκρύπτονται ἀκόρεστος φιλοτιμία, φιλαρχία, καὶ δὴ τυραννία δεσπότου, ὅτι ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος τοῦ Πάπα, ἔστω καὶ εἰλικρινής, οὐκ ἐλεύθερός ἐστι φανατισμοῦ, καὶ δύναται ἐπενεγκεῖν οὐχὶ τόσον ὄφελος καὶ ἀγαθόν, ὅσον βλάβην καὶ κακόν, ὑφισταμένων τῶν μονομερειῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν ψευδῶν ἀρχῶν, τῶν κειμένων ἐν τῇ βάσει παντὸς τοῦ Παπικοῦ συστήματος. Τῇ ἐγκυκλίῳ ἐντελῶς ἐφαρμόζεται ἡ ῥωσσικὴ παροιμία: «μαλακῶς στρώννυσιν, ἀλλὰ σκληρὸν κοιμᾶσθαι». Ἡ ἐγκύκλιος—ἡ φωνὴ αὕτη τῆς ᾀδούσης σειρῆνος,—ἐστὶ φωνὴ γλυκεῖα, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἰδίᾳ καὶ ἐπικίνδυνος. Ὁ Πάπας ᾄδει ᾄσματα τὴν νύκτα ὑπὸ τὰς θυρίδας τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἀπατᾶται, ἐλπίζων καὶ πιστεύων, ὅτι αὐταὶ κολακευθήσονται ὑπὸ τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων, τῶν κεκοσμημένων τοῖς ἄνθεσι τῆς λατινικῆς εὐεπείας.

Σημειωτέα ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Πάπα διὰ τὴν εὐέπειαν αὐτῆς· ἀλλ' αὐτὴ ἔτι μᾶλλον σπουδαία, διότι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θεωρεῖται ἐν αὐτῇ καὶ λύεται τὸ ζήτημα περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὴν οὐσίαν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Πάπας ἐκφράζει ἐν τοῖς ἑπομένοις λόγοις: «Πείθομεν ὑμᾶς εἰς ἕνωσιν καὶ σύνδεσμον μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· σύνδεσμον δὲ λέγομεν πλήρη καὶ ἐντελῆ.

Τοιαύτη οὐδαμῶς δύναται εἶναι ἡ ἕνωσις, ἡ ἀποτελουμένη ἔκ τινος συμφωνίας ἐν τοῖς δόγμασι τῆς πίστεως καὶ ἐκ κοινωνίας ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ: ἡ ἀληθὴς ἕνωσις μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἥν συνέστησε, καὶ ἣν ηὐχήθη ὁ Θεμελιωτὴς τῆς Ἐκκλησίας Ἰησοῦς Χριστός, συνίσταται ἐν τῇ ἑνότητι τῆς πίστεως καὶ τῆς κυβερνήσεως».

Ἀληθές, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ηὔχετο, ὅπως πάντες οἱ πιστεύοντες εἰς Αὐτὸν ἀποτελῶσι μίαν κοινότητα, πλήρη τελείας συμφωνίας· ἀλλὰ μὴ ὑφισταμένης αὐτῆς ἀληθῶς, τίς ὑπεύθυνος ἐπὶ τούτῳ, καὶ πῶς διορθωτέον τὸ πρᾶγμα;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Λατῖνοι ἀείποτε ἐπαναλαμβάνουσιν ἡμῖν—τοῖς Ὀρθοδόξοις καὶ τοῖς Διαμαρτυρομένοις:

Ὑμεῖς ὑπεύθυνοι ἐπὶ τούτῳ τῷ κακῷ, διότι ὑμεῖς ἐχωρίσθητε ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ παρηγάγετε σχίσμα ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ· οὐ μόνον δὲ ἀπεχωρίσθητε ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξακολουθεῖτε πεισματικῶς διαμένοντες ἐν τῷ σχίσματι, παρορῶντες τοῦτο, ὅτι ἡμεῖς ἀεὶ καλοῦμεν ὑμᾶς ἑνωθῆναι μεθ' ἡμῶν. Τὸ δὲ διορθῶσαι τὸ πρᾶγμα καὶ

διευθῦναι αὐτὸ συνῳδὰ τῷ θελήματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ λίαν εὐχερές: ἑνώθητε μεθ' ἡμῶν, ἰδοὺ τὸ πᾶν.

Πῶς ἐνταῦθα μὴ εἰπεῖν: «Ὁ μῦθος ταχέως λέγεται, ἀλλὰ τὸ ἔργον οὐ ταχέως τελεῖται». Ἐπιθεωρήσωμεν ἐν τούτοις τὰς πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν συνθήκας, τὰς ὑποδεικνυμένας ὑπὸ τοῦ Πάπα.

Ὅτι ἡμεῖς ὑποχρεούμεθα ἀδελφικὴν τρέφειν ἀγάπην πρὸς τοὺς Λατίνους, τοῦτό ἐστιν ἀλήθεια ἀναντίῤῥητος: ἀδελφικὴν ἀγάπην ὀφείλομεν δεικνύναι καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐθνικοῖς, ἐν τούτοις οἱ Λατῖνοί εἰσι Χριστιανοί. Ἡμεῖς δὲ οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ ἀληθῶς ἐξεδηλοῦμεν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς Λατίνους οὐχ ἧττονα σημεῖα εὐνοίας, ἢ ἐκεῖνοι πρὸς ἡμᾶς· ὁμοίως οὐχὶ πλείονα δυσμένειαν ἡμεῖς ἔσχομεν πρὸς αὐτούς, ἢ αὐτοὶ πρὸς ἡμᾶς. Ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν καὶ ἀναμφιβόλων ἱστορικῶν γεγονότων ἐροῦμεν καὶ ἐπὶ πλέον: Οἱ Λατῖνοι ἔτρεφον καὶ μέχρι τοῦδε τρέφουσι πρὸς ἡμᾶς ἥσσονα εὔνοιαν καὶ πλείονα ἔχθραν, ἢ ἡμεῖς πρὸς αὐτούς. Ἡ αἱματώδης ἱστορία τῆς Λατινικῆς Οὐνίας ἐν τῇ Δυτικῇ καὶ Νοτιοδυτικῇ Ῥωσσίᾳ, ἐν τῇ Γαλλικίᾳ καὶ Πολωνίᾳ παρίστησι τοσαῦτα παραδείγματα θηριωδῶν βιαιοπραγιῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, βιαιοτήτων, οὐδαμῶς προκληθεισῶν, ὥστε πάντως ἤδη τοῖς Λατίνοις οὐκ ἐξ ἴσου τὸ αἰτιᾶσθαι τοὺς Ὀρθοδόξους ἐπὶ ἐλλείψει ἀδελφικῆς ἀγάπης. Δύο δὲ στάσεις Πολωνῶν κατέδειξαν, ὅτι οἱ Λατῖνοι, καὶ ἐν μέρει ὁ Λατινικὸς κλῆρος, ἔχουσιν ἀχαλίνωτον μῖσος πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Ῥωσσίας. Πα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ρορῶντες πάντα ταῦτα οἱ Ρῶσσοι ἐξακολουθοῦσι διακείμενοι τοῖς Πολωνοῖς καὶ τοῖς Καθολικοῖς ἱερεῦσι τῆς Πολωνίας οὐχὶ ἐχθρικῶς, ἀλλ' ἠπίως, πολλῷ κρεῖσσον, ἢ ὡς αὐτοὶ ἐγένοντο ἄξιοι καὶ ἄξιοί εἰσι τούτου. Ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις ὁμοίως: οὐχ οἱ Ὀρθόδοξοι στενοχωροῦσι τοὺς Λατίνους, ἀλλ' οἱ Λατῖνοι θλίβουσι τοὺς Ὀρθοδόξους.

Περαιτέρω, μεταξὺ τῶν Λατίνων καὶ ἡμῶν τῶν Ὀρθοδόξων ὑφίσταται καί τις συμφωνία ἐν τοῖς δόγμασι: πλεῖστα δόγματα ἡμεῖς νοοῦμεν καὶ ὁμολογοῦμεν οὕτως, ὡς καὶ αὐτοί. Ἀλλ' ἡ ἔν τισι καὶ δὴ ἐν πολλοῖς δόγμασι συμφωνία δύναται εὐκολῦναι μόνον τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, οὐ ποιεῖ ὅμως τὴν ἕνωσιν αὐτήν, ὡς τοῦτο καὶ μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς προτέρας ἱστορικῆς καὶ τῆς νῦν θέσεως τῶν πραγμάτων. Τοῦτο καὶ ὁ Πάπας ὁμολογεῖ, καὶ διὰ τοῦτο καλεῖ πρὸς πλήρη ἑνότητα ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ κυβερνήσει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ζητεῖται, δυνάμεθα ἆρά γε καὶ ὀφείλομεν συναινέσαι τῇ τοιαύτῃ κλήσει; καὶ ἆρά γε ἐσόμεθα ὑπεύθυνοι ἐπὶ τῷ κακῷ τοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς διαιρέσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποποιηθέντες δεχθῆναι τὴν κλῆσιν ταύτην καὶ ἑνωθῆναι μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας;

Πρὸς ταῦτα τὰ ζητήματα ἀποκρινόμεθα ὁριστικῶς καὶ σταθερῶς: Οὐχί.

Ἑνότητα ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ κυβερνήσει, ὅλως εἰπεῖν πλήρη ἑνότητα, ὀφείλομεν ἔχειν μόνον μετὰ τῶν ὀρθῶς πιστευόντων χριστιανῶν, μετὰ δὲ τῶν

οὐκ ὀρθῶς πιστευόντων χριστιανῶν ἡμεῖς οὐ μόνον οὐχ ὑποχρεούμεθα εἶναι ἐν πλήρει ἑνώσει, ἀλλὰ μόνον δυνάμεθα εἶναι κεχωρισμένοι ἀπ' αὐτῶν, καὶ δὴ καὶ πλέον: καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, καὶ ἡ πρᾶξις τῆς ἀρχαίας Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ ὑγιὴς νοῦς ὑποχρεοῦσιν ἡμᾶς μὴ εἶναι ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τῶν οὐκ ὀρθῶς πιστευόντων χριστιανῶν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνετείλατο προσφέρεσθαι πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τοὺς τελώνας· οἱ Ἀπόστολοι ἐδίδασκον ἀφίστασθαι και ἀποστρέφεσθαι τοὺς αἱρετικούς, τῆς προηγουμένης παραινέσεως πρὸς αὐτοὺς μὴ ἐπιτυγχανούσης τοῦ σκοποῦ.

Ἡ ἀρχαία Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία ἀφώριζε τοὺς αἱρετικούς, εἰ αὐτοί, παρὰ τὴν πειθὼ αὐτῆς ἀρνηθῆναι τὰς πλάνας αὐτῶν, πεισματικῶς ἐνέμενον αὐταῖς. Ὁμοίως ἡ ἀρχαία Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία οὐκ ἦν ἐν κοινωνίᾳ καὶ μετὰ τῶν σχισματικῶν, τ. ἔ. μετὰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, ἢ κοινοτήτων, αἵτινες αὐταὶ ἀπεχωρίζοντο ἀπ' αὐτῆς.

Καὶ κατὰ τὸν ὑγιᾶ νοῦν ἄλλως οὐ δύναται καὶ εἶναι. Ἀληθῶς, οὐ λέγομεν—ὑποχρεωτικόν, ὠφέλιμον ἆρά γε καὶ δυνατὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἔχειν κοινωνίαν μετὰ τῶν τοιούτων χριστιανῶν, οἵτινες οὐχὶ κατὰ πάντα σύμφωνοι τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ αὐτῆς; Τὸ ἔχειν αὐτὴν τὴν κοινωνίαν ἦν ἂν ἀνωφελὲς καὶ ἐπιβλαβές, ἐπεὶ ἡ τῶν αἱρετικῶν ἰσχυρογνωμοσύνη πᾶσι γνωστή, ὁμοίως γνωστὴ καὶ ἡ κλίσις αὐτῶν πρὸς διάδοσιν τῶν ψευδοδιδασκαλιῶν αὐτῶν· καὶ τούτου ἕνεκεν,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἰ ἡ Ἐκκλησία, χειραγωγουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, συγκαταβατικότητος καὶ ἀνοχῆς περὶ τὴν πίστιν, οὐ διέκοπτε τὴν μετ᾽ αὐτῶν κοινωνίαν, τότε ὀλίγη ἦν ἂν ἡ ἐλπὶς πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν, πολὺς ὅμως ὁ κίνδυνος τῆς εἰς αἵρεσιν ἐκτροπῆς τῶν ὀρθῶς πιστευόντων.

Τὸ τραῦμα, τὸ ἐπιῤῥεπὲς διαδοθῆναι κατὰ τὸ σῶμα εἰώθασιν ἐκτέμνειν, καίπερ τούτου ἐμποιοῦντος πάθησιν καὶ βλάβην τῷ σώματι, εἰ μόνον προλαβὸν ἀποτρέψειε τὴν τοῦ τραύματος διάδοσιν, ἥτις δύναται εἶναι ὀλέθριος παντὶ τῷ σώματι, αὐτῇ τῇ ζωῇ. Ὡς πρὸς τοὺς σχισματικούς, καίπερ τὰ αὐτὰ ἔχοντας δόγματα, οἷα ὁμολογεῖ ἡ Ἐκκλησία, οὐχ ἧττον αὕτη οὐ δύναται εἶναι ἐν κοινωνίᾳ καὶ ἑνώσει μετ᾽ αὐτῶν τούτου ἕνεκεν, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οὐκ ἐφίενται εἶναι ἐν κοινωνίᾳ καὶ ἑνώσει μετ᾽ αὐτῆς. Οἱ Λατῖνοι ἐρωτῶσιν ἡμῖν: ἄρα ὑμεῖς νομίζετε ἡμᾶς σχισματικοὺς καὶ αἱρετικούς;

Κατὰ κακὴν μοῖραν, οὐ δυνάμεθα μὴ νομίζειν αὐτοὺς σχισματικούς, καὶ δὴ αἱρετικούς. Οἱ Λατῖνοι ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους καλοῦσι σχισματικούς, τ. ἔ. ἀπεσχισμένους, ἐπειδὴ δῆθεν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπεσχίσθη ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἐναργῶς ἐστὶν ἐκπεφρασμένον καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐγκυκλίῳ, εἰ καὶ ὁ Πάπας ἐξ ἁβρότητος οὐκ ἐκάλεσεν ἐν αὐτῇ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς σχισματικούς.

Ἀλλ᾽ ἀληθῶς οὐχ ἡ Ἀνατολὴ ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῆς Δύσεως, ἀλλ᾽ ἡ Δύσις ἀπεσχίσθη ἀπὸ τῆς Ἀνα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τολῆς. Σχισματικοὺς ὀνομαστέον τοὺς ἀποχωριζομένους ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς, τῆς ὀρθῶς πιστευούσης Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ὡς ἐν τῇ διαιρέσει τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω καὶ μέχρι τοῦ νῦν, πιστεύει ἀληθῶς, ἐστὶν ὀρθῶς πιστεύουσα Ἐκκλησία. Τοῦτο ἐναργῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τούτου, ὅτι αὕτη πιστεύει οὕτως, ὡς ἐπίστευεν ἡ ἀρχαία Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὑφισταμένη μέχρι τῆς διαιρέσεως. Καὶ δὴ καὶ οἱ Λατῖνοι οὐ δύνανται μὴ ὁμολογῆσαι, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία πιστεύει συνῳδὰ τῇ ἀρχαίᾳ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ· Ὁμοίως αὐτοὶ οὐ δύνανται μὴ ὁμολογῆσαι τὴν ἀρχαίαν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν νῦν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὀφείλουσιν ὁμολογῆσαι εἶναι ἀληθῆ Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία ἐστὶ μία ἐν ἁπάσῃ τῇ γῇ. Καὶ τοιαύτη ἐστὶ κυρίως ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἀπὸ τίνος αὕτη ἀπεχωρίσθη, εἰ αὕτη πιστεύει συνῳδὰ τῇ ἀρχαίᾳ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ; Τοὐναντίον, ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία ἐν πολλοῖς ἐξέκλινε τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως αὕτη ἀπεσχίσθη ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, καὶ τούτου ἕνεκα αὕτη ἐστὶν Ἐκκλησία τῶν ἀπεσχισμένων, σχισματική. Ὁ ἐσωτερικὸς δὲ χωρισμός, ὁ συνιστάμενος ἐν διαφωνίαις, ἤγαγε καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἔκπτωσιν, οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸ νόμιμον σχίσμα. Ἡ δὲ πολυχρόνιος διαμονὴ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ σχίσματι, ἐν τῇ μὴ κοινωνίᾳ μετὰ τῆς ἀληθοῦς Ἀνατολικῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκκλησίας, ἐκ περιτροπῆς κατέδειξεν ὀλέθριον ῥοπὴν πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, σαφῶς ἐκδηλωθεῖσαν ἐν τούτῳ, ὅτι αὕτη, ἐπινοοῦσα καὶ προκηρύττουσα νέα καὶ καινὰ δόγματα, ἅπερ οὐδόλως ἐγίνωσκεν ἡ ἀρχαία Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, ἀεὶ μᾶλλον ἐκκλίνει τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καὶ ἀεὶ βαθύτερον ἐμβυθίζεται εἰς αἵρεσιν. Οὐχ ἡ τυφλὴ ἐμπάθεια πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἡμῶν, οὐχ ἡ ἔλλειψις ἀπαθείας πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲ αἰσθήματα δυσμενείας, ἢ ἔχθρας πρὸς αὐτήν, οἷα ἡμεῖς παντάπασιν οὐ τρέφομεν πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἡ ἀπαραίτητος προτέρα ἱστορικὴ καὶ ἡ ἐνεστῶσα θέσις τῶν πραγμάτων ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς εἰπεῖν, ὅτι ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία ἐστὶ σχισματικὴ καὶ αἱρετίζουσα Ἐκκλησία. Καὶ δὴ δεινὸν καὶ πικρὸν τὸ διανοηθῆναι, ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἡ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων τεθεμελιωμένη, ἡ κατέχουσα τὴν ἐπιτιμοτάτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπισήμων Ἐκκλησιῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἡ ἀκμάζουσα καὶ ἀνθοῦσα τοῖς μεγάλοις φωστῆρσι τοῦ ἁγίου βίου καὶ τῆς ὑψηλῆς παιδεύσεως, ἡ εὐρυτάτη καὶ πολυανθρωποτάτη πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἤδη τόσῳ ἔκπαλαι ἐπὶ ὁλόκληρον χιλιάδα ἐτῶν ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, καὶ σὺν τούτῳ ἀεὶ μᾶλλον ἀφίσταται τῆς ἀληθείας, καὶ ἀεὶ βαθύτερον ἐμβυθίζεται εἰς τὸ ψεῦδος.

Εἰ οὐχ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς μιᾶς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ Λατῖνοι, εἰ οὗτοι δύνανται κληθῆναι καὶ αἱρετικοί, τότε αὐτὴ καθ' ἑαυ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν καταπίπτει ἡ καθ' ἡμῶν τῶν Ὀρθοδόξων ἐπιφερομένη ὑπὸ τῶν Λατίνων αἰτίασις, ὅτι δῆθεν ἡμεῖς, μὴ ἐρχόμενοι εἰς σύνδεσμον μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, δι' αὐτοῦ τούτου ἐναντιούμεθα τῷ θελήματι τοῦ Χριστοῦ, τῷ ἐκφρασθέντι ἐν τοῖς ῥήμασι τῆς προσευχῆς Αὐτοῦ, ὅπως πάντες ὦσιν ἕν, καὶ ἐν τῇ προῤῥήσει, ὅτι ἔσται μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμήν. Συνῳδὰ τῇ ἀληθεῖ ἐννοίᾳ τῶν ἐκφράσεων τούτων καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ δεόμεθα τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἅπαντες οἱ λαοὶ ἔλθωσιν εἰς τὴν ἑνότητα τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ συνιστῶσι τοιαύτην ὁμόθυμον, συνδεδεμένην ὑπὸ ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ μιᾶς ἀληθοῦς πίστεως, κοινότητα, οἵα ἦν ἡ πρωτοσύστατος Ἐκκλησία.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν — ὁλόκληρος ἄβυσσος. Καὶ εἰ καὶ ἡμεῖς παντὶ μέσῳ ὀφείλομεν συνεργῆσαι τῇ ἐκπληρώσει τούτων τῶν ὑψηλῶν πόθων καὶ τῶν καλῶν ἐλπίδων, τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ὑποχρεοῖ ἡμᾶς ἑνωθῆναι μετὰ τῶν οὐκ ὀρθῶς πιστευόντων χριστανῶν. Τοὺς ψευδῶς πιστεύοντας χριστιανοὺς οὐ ποιήσεις ὀρθῶς πιστεύοντας, παραδεξάμενος αὐτοὺς εἰς Ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μεθ' ἑαυτοῦ.

Ἀλλ' ἴσως ἡμεῖς ἄγαν αὐστηροὶ ἐσμὲν καὶ ἄδικοι ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς Λατίνους; Ἴσως ἡμεῖς κρίνομεν τὴν πίστιν αὐτῶν, χειραγωγούμενοι ὑπὸ ἄγαν περιωρισμένης θεωρίας τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, καὶ προσκλίνομεν ἡγεῖσθαι καλὸν τὸ ἑαυτῶν τούτου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μόνον ἕνεκα, ὅτι αὐτὸ ἡμῶν, τὸ δὲ ἀλλότριον—κακὸν τούτου μόνον ἕνεκα, ὅτι αὐτὸ ἀλλότριον; Ἴσως ἡ μεταξὺ τῆς Λατινικῆς πίστεως καὶ τῆς Ὀρθοδόξου διαφορὰ τόσῳ ἀσήμαντός ἐστιν, ὥστε ἔν τισιν οὐ μεγάλαις παραχωρήσεσιν ἑκατέρωθεν δυνατὸν ἐπιτυχεῖν καὶ δὴ πλήρους συμφωνίας ἐν τῇ πίστει, δυνατὸν, ὡς λέγουσιν, ἐξηγηθῆναι, συμβιβασθῆναι καὶ ἐλθεῖν εἰς σύνδεσμον;

Ἀγρίαν καὶ ἄδικον σχέσιν πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν οὐκ ἔχομεν, καὶ ἐν οὐδενὶ ἐξεδηλώσαμεν τοιαύτην. Τοὐναντίον, ὁ καταπλήσσων στοχασμὸς περὶ τούτου, ὅτι τοιαύτη πληθὺς ἑκατὸν μυριάδων (=μιλλιουνίων) χριστιανῶν ζῇ ἐν μὴ κοινωνίᾳ μετὰ τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ἐμπνέει συμπάθειαν πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ συμπάθεια μαλάσσει τὴν κρίσιν. Ἀλλ' ἆρά γε δυνάμεθα τὸ μέλαν καλέσαι λευκόν; Ὅσα πράγματα, μαλάσσοντα τὴν εὐθύνην αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἂν παραστῶσιν ἡμῖν, οὐ δυνάμεθα ἐν τούτοις μὴ αἰτιᾶσθαι αὐτήν, καὶ ἰδίᾳ τοὺς χειραγωγοὺς αὐτῆς ἐπὶ τούτῳ, ὅτι αὐτοὶ οὐ μόνον πεισματικῶς ἔχονται τῶν ἀρχαίων πλανῶν, ἀλλὰ καὶ προστιθέασιν αὐταῖς ἔτι νέας. Περὶ δὲ τοῦ ζητήματος τοῦ βαθμοῦ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀκούσωμεν κατ' ἀρχὰς τὴν τοῦ Πάπα γνώμην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τοῦτο ἀδηρίτως σπουδαιότατόν ἐστι ζήτημα ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀναγνώστης τῆς ἐγκυκλίου φυσικῶς προσδοκᾷ, ὅτι ὁ

Πάπας, ἐξετάσας αὐτὸ μετὰ ἰδίας φροντίδος καὶ λεπτομερείας, δώσει τὴν λύσιν αὐτοῦ, τὴν ἀναλογοῦσαν τῇ ἀξίᾳ τοῦ τόσῳ ὑψηλοῦ προσώπου καὶ τῆς τόσῳ πανηγυρικῆς ἐπιστολῆς. Ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης ἀναγκάζεται ἀπογοητευθῆναι ἐν ταῖς προσδοκίαις: Ὁ Πάπας οὐδαμῶς σχεδὸν θεωρεῖ, καὶ οὐδαμῶς λύει τοῦτο τὸ ζήτημα, ἀλλ' εὐθὺς ἐκποδὼν ποιεῖται αὐτὸ διὰ παροδικῶς ἐῤῥιμμένης σημειώσεως, ὅτι αἱ Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι χωρίζονται ἀπὸ τῆς Λατινικῆς «οὐχὶ ἐκ μεγάλης διαφωνίας», καὶ ὅτι, «ἐξαιρέσει ὀλίγων πραγμάτων, οἱ Λατῖνοι ὅλως σύμφωνοι αὐταῖς ἐν ἅπασι τοῖς λοιποῖς». «Κύριον ἀντικείμενον τῆς διαφωνίας αὐτῶν πρὸς τοὺς Λατίνους, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πάπα, παρίσταται ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς Ῥώμης». Τῇ ἐξηγήσει τούτου τοῦ ἀντικειμένου ὁ Πάπας ἀφιεροῖ σελίδα. Ἀλλ' εἶτα σιγᾷ παντάπασι περὶ τῶν σπουδαίων δογματικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀναμφίβολον, ὅτι αὐτὸς σιγᾷ αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον σκοπίμως, ἐπειδὴ λίαν ἄτοπον αὐτῷ καὶ ἀλυσιτελὲς ἐπεκτείνεσθαι περὶ αὐτοῦ. Ὁ Πάπας ὤφειλεν ὀνομάσαι πάσας τὰς δογματικὰς διαφορὰς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες οὐχ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἃς αὕτη ἢ οὐχ ὁμολογεῖ εἶναι δόγματα, ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας νομίζει αὐτὰ πλάνας, καὶ εἶτα ἀποδεῖξαι, ὅτι αὗται αἱ διαφοραὶ ἐμ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

περιέχουσι τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν καὶ εἰσὶ δόγματα, ὅτι τούτου ἕνεκεν ἡ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ ὕπαρξις αὐτῶν οὐ κωλύει αὐτὴν εἶναι ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, ὅτι,—τὸ περαιτέρω πόρισμα,—ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὀφείλει δεχθῆναι αὐτὰ καὶ ἀποβῆναι ὁμόπιστος τοῖς Λατίνοις, καὶ ὅτι—τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα,—ἡ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ ὕπαρξις αὐτῶν οὐ δεῖ εἶναι κώλυμα πρὸς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετ' αὐτῆς, ἡ δὲ παραδοχὴ αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἄξει εἰς τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' οὐκ ἰσχύει ὁ Πάπας ἀποδεῖξαι τοῦτο, καὶ τούτου ἕνεκα αὐτὸς προαιρεῖται συγκαλῦψαι τὸ πρᾶγμα.

Ἀλλ' ἴσως ἡ ἐν τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Λατινικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τόσῳ ἀσήμαντος ἐστιν, ὥστε οὐδὲ ἄξιόν ἐστι μελετᾶν αὐτήν; Ἴσως καὶ νῦν ὑφίσταται ἤδη μεταξὺ αὐτῶν τοιαύτη σχεδὸν ἑνότης πίστεως, οἵα ἀναγκαιοῖ πρὸς σύνδεσμον αὐτῶν;

Πρὸς τοῦτο τὸ ὑπονοούμενον ἐρώτημα ὁ Πάπας ἀποκρίνεται σχεδὸν καταφατικῶς.

Λέγων περὶ τοῦ ἀσημάντου τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Πάπας οὐκ ἀποφαίνεται καινόν τι. Οἱ Λατῖνοι ἀπὸ τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου λέγουσι περὶ πλήρους σχεδὸν ἐλλείψεως διαφορᾶς μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων τῶν Ἐκκλησιῶν. Θεοφάνης ὁ Προκοπο-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

βίκιος δικαίως ὡμολόγησεν αὐτὴν τὴν διέξοδον τῶν Λατίνων ἐπικίνδυνον τοῖς Ὀρθοδόξοις μέσον διαδόσεως τῆς Λατινικῆς πίστεως. Ἀληθῶς, τοῦτό ἐστι σαγήνη, εἰς ἥν οἱ Λατῖνοι ἐπιτυχῶς σαγηνεύουσι τοὺς ἀφελεῖς ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν τῷ βίῳ συνηντήσαμεν τῷ ἀφελεῖ Ρωσσικῷ λαῷ, ᾧπερ οἱ Λατῖνοι ἔσπευσαν ἐμπνεῦσαι τὴν ἔννοιαν, ὅτι μεταξὺ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως οὐδεμία σχεδὸν ὑπάρχει διαφορά, καὶ ὅτι αἱ δογματικαὶ διαφοραὶ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀνακηρύττονται καὶ ἐν τοῖς Ρωσσικοῖς βιβλίοις. Καὶ τίνα ἐπεμαρτύροντο; Τὸν Συμεῶνα τὸν ἐκ Πολότσκης. Ὡσεὶ ὁ Συμεὼν ὁ ἐκ Πολότσκης ἐστὶν ἅγιος πατήρ, οὐχὶ δὲ αὐλικὸς κόλαξ καὶ ἐκλατινισμένος συγγραφεύς.

Ἐννοεῖται, πρὸς τί οἱ Λατῖνοι πειρῶνται, ὅπως πείσωσι τοὺς Ὀρθοδόξους, ὅτι ἡ Λατινικὴ πίστις αὐτῶν ἐστὶ τοιαύτη σχεδόν, ὡς ἡ Ὀρθόδοξος. Εἰ οἱ Λατῖνοι ἔλεγον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν ἔχει πολλὰς σπουδαίας διακριτικὰς διαφορὰς συγκριτικῶς πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, τότε αὐτοὶ ἠναγκάσθησαν ἂν ἀποδεῖξαι περαιτέρω τοῖς Ὀρθοδόξοις καὶ πεῖσαι αὐτοὺς περὶ τούτου, ὅτι αὗται αἱ διαφοραὶ συνιστῶσι κατηγόρημα τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ τῆς Λατινικῆς πρὸ τῆς Ὀρθοδόξου, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκεν οἱ Ὀρθόδοξοι ὀφείλουσι δεχθῆναι αὐτὰς τὰς διαφοράς, τ. ἔ. γενέσθαι Λατῖνοι, ἄλλως αὐτοὶ οὐ σωθήσονται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀλλ' ἆρά γε εὐχερὲς, δυνατὸν ἀποδεῖξαι τοῦτο; Παρορωμένου τούτου, ὅτι τοῖς Λατίνοις ἡ πίστις αὐτῶν, ἐννοεῖται, ἐστὶ προσφιλεστέρα πάσης ἀλλοτρίας πίστεως καὶ δυσχερὲς αὐτοῖς ἀπαθῶς προσενεχθῆναι πρὸς τὴν ἑαυτῶν πίστιν, ἀπροκαταλήπτως δὲ πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, αὐτοὶ ἐμφύτως αἰσθάνονται, ὅτι οὐ δύνανται ἀποδεῖξαι τοῖς Χριστιανοῖς τῆς Ἀνατολῆς τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἑαυτῶν πίστεως ὑπὲρ τὴν πίστιν αὐτῶν, ἐπειδὴ ἡ Λατινικὴ πίστις οὐ μόνον οὐχ ὑπερέχει τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλ' οὐδὲ ἰσοδυναμεῖ αὐτῇ. Ἰδοὺ πρὸς τὶ οἱ Λατῖνοι, ἐν τῇ διαδόσει τῆς ἑαυτῶν πίστεως μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, πειρῶνται, ὅπως δείξωσιν αὐτοῖς, ὅτι ἡ Λατινικὴ πίστις διαφέρει ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου οὐχὶ οὐσιωδῶς, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα οἱ Ὀρθόδοξοι, γινόμενοι Λατῖνοι, οὐκ ἐγκαταλείπουσι τὴν πίστιν αὐτῶν, οὐδὲν ἀπολλύουσιν ἐκ τῆς πίστεως αὐτῶν.

Αὐτὴ ἡ Οὐνία ἐστὶν ἐφαρμογὴ τῆς αὐτῆς τακτικῆς ἐν μεγαλογραφίᾳ. Οἱ Λατῖνοι ἐπενόησαν τὴν Οὐνίαν, ἵνα διευκολύνωσι τοῖς Ὀρθοδόξοις τὴν εἰς Λατινικὴν πίστιν μετάβασιν. Τοῖς Ὀρθοδόξοις, τοῖς ἑνουμένοις μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν δικαιώμασι τῆς Οὐνίας, ἐπιτρέπεται ἔχεσθαι πάντων τῶν ἐθίμων καὶ τῶν τελετῶν ἑαυτῶν· οὐδὲ ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς δέχεσθαι καὶ τὰς δογματικὰς διαφορὰς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας: αὐτοὶ ὑποχρεοῦνται μόνον ὁμολογῆσαι τὸν Πάπαν κεφαλὴν ἑαυτῶν καὶ νομίζειν ἑαυτοὺς ἀνήκοντας τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. Μετα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στρέφοντες τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς Οὐνιάτας, οἱ Λατῖνοι στοχάζονται, ὅτι αὐτοὶ σὺν τῷ χρόνῳ βαθμηδὸν καὶ ἀπαρατηρήτως ἀποβήσονται ἀληθεῖς Λατῖνοι.

Τὴν αὐτὴν δὲ τακτικὴν ὁ Πάπας ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ ἐφαρμόζει καὶ τῷ ζητήματι περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Αὐτὸς οἱονεὶ οὕτω λέγει ἐνταῦθα: Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐστὶν ἀσήμαντος, ἡ συμφωνία ὅμως λίαν μεγάλη· πρὸς τί οὖν οἱ ἀνατολικοὶ οὐ κοινωνοῦσιν ἡμῖν; Ἴσως αὐτοὶ δειμαίνουσι, μὴ τῇ ἑνώσει μεθ᾽ ἡμῶν ἀπολέσωσι τὴν αὐθυπαρξίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν καὶ ἀποβάλωσι τὴν πίστιν, τὰς τελετὰς καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν. Φόβοι κενοί! Οἱ Ἕλληνες διαμενοῦσιν Ἕλληνες, οἱ Σλάβοι—Σλάβοι, οἱ Ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ—Ἀνατολικοὶ Χριστιανοί. «Οὐδεὶς λόγος ὑμῖν, ἀποτείνεται ὁ Πάπας τοῖς Ὀρθοδόξοις, φοβεῖσθαι, μὴ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἢ ἡμεῖς, ἢ οἱ διάδοχοι ἡμῶν ἐλαττώσωσί τι ἐκ τῶν δικαιωμάτων ὑμῶν, τῶν πατριαρχικῶν προνομίων καὶ τῶν τελετουργικῶν διατάξεων ἑκάστης Ἐκκλησίας, διότι ἀεὶ ἦν καὶ ἀεὶ ἔσται ἐν ταῖς προθέσεσι καὶ τῇ εὐταξίᾳ τῆς ἀποστολικῆς Ἕδρας κανὼν τὸ ὁμολογεῖν τὴν πλήρη ἀξίαν τῶν διακριτικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων παντὸς ἔθνους».

Καὶ δὴ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Πάπαι ἀεὶ ἐργάσονται συνῳδὰ ταύταις ταῖς ὑποσχέσεσι Λέοντος ΙΓ'. ἀλλ᾽ ἤδη, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα ἀπαιτουμένην ὑποταγὴν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἤτοι τῶν Ὀρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θοδόξων λαῶν, αὐτοὶ οὐ δύνανται μεῖναι, οἷοί εἰσι νῦν, οὐ δύνανται μεῖναι αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς.

Ἀλλὰ θῶμεν, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ χριστιανοί, ἑνωθέντες μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, κρατήσουσι πάντα τὰ ἑαυτῶν: ἐν τούτοις αὐτοὶ ὀφείλουσιν ἆρά γε συνάψαι τῇ πίστει αὐτῶν τὰ λατινικὰ δόγματα; Πρὸς τοῦτο τὸ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν κεφαλαιῶδες ζήτημα ὁ Πάπας ἀπ' εὐθείας οὐκ ἀποκρίνεται.

Ἀλλὰ καὶ δύναται ὁ Πάπας μεθ' ἁπάσης τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀποκριθῆναί τι πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα; Εἰ ὁ Πάπας ἐρεῖ, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ δύνανται καὶ μὴ δεχθῆναι τὰ δόγματα τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, τότε τοῦτο ἔσται ἀντίφασις τῇ ἰδίᾳ τοῦ Πάπα προκηρύξει, ὅτι «ἡ ἀληθὴς ἕνωσις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν . . . συνίσταται ἐν τῇ ἑνότητι τῆς πίστεως καὶ τῆς κυβερνήσεως». Οἵα δὲ ἔσται αὕτη ἡ ἑνότης ἐν τῇ πίστει, καὶ οἵα—ἡ ἕνωσις τῆς Ἐκκλησίας, τῶν μὲν Λατίνων διδασκόντων περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐ μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τῶν δὲ ἑνωθέντων μετ' αὐτῶν Ὀρθοδόξων ὁμολογούντων τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μόνον ἐκ τοῦ Πατρός· τῶν πρώτων ἐν τῇ Μεταλήψει γευομένων μόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τῶν δὲ τελευταίων—τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος κτλ.

Εἰ ὁ Πάπας ἐρεῖ, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ οἱ ἑνούμενοι μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, οὐκ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἔσονται ἠναγκασμένοι παραδεχθῆναι τὰ Λατινικὰ δόγματα μόνον διὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀσθενῆ συνείδησιν αὐτῶν, τότε ἡμεῖς ἐροῦμεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀρχαία Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε προσεδέχετο ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῆς λαούς, ἐν δικαιώμασιν οὕτως εἰπεῖν ἡμιπιστίας, ἀλλ' ἀεὶ ἀπήτει παρὰ τῶν ενουμένων μετ' αὐτῆς τὴν παραδοχὴν καὶ ὁμολογίαν πάσης τῆς πίστεως αὐτῆς. Ἄλλως δὲ οὐ δύναται καὶ εἶναι, ἐπειδή, συμβάντος τοῦ ἐναντίου, αὕτη ἔπαυσεν ἂν οὖσα ἀδιαίρετον σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μία κοινότης τῶν ἀληθῶς πιστευόντων, καί, συνισταμένη ἐκ πλήθύος συστημάτων, διαφόρως πιστευόντων, ταχέως ἂν ἔφθινεν. Ἢ ἴσως ὁ Πάπας τὰ ὑπὸ τῆς Λατινικῆς μὲν Ἐκκλησίας ὁμολογούμενα, ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου ὅμως ἀπορριπτόμενα δόγματα ἀνακηρύξει μὴ σπουδαῖα ὥστε δυνατὸν ἐπιτρέψαι τοῖς ἑνουμένοις μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας μὴ δέχεσθαι αὐτὰ τὰ δόγματα οὐ μόνον διὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἑνουμένων, ἀλλ' ἔτι καὶ διὰ τὴν μὴ σπουδαιότητα αὐτῶν τῶν δογμάτων;

Ἀλλ' ἆρά γε ἡ κεφαλὴ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας δύναται ὁμολογῆσαι καὶ ἀνακηρῦξαι εἰς ἐπήκοον πάντων τὰ δόγματα τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας μὴ σπουδαῖα; Τοῦτο ἐδήλου ἂν ἄνευ μαχαίρας σφάζειν καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰ τέλος ὁ Πάπας, κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ προκήρυξιν, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἕνωσίς ἐστιν ἡ ἑνότης τῆς πίστεως, καὶ ἐκ τοῦ ἀναγκαίου τοῦ ὁμολογῆσαι τὰς δογ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ματικὰς διαφορὰς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας σπουδαίας, ὁμολογήσει τὸ ἀναπόφευκτον τῆς παραδοχῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἑνουμένων μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, τότε τοῦτο ἔσται ἡ εὐθεῖα καὶ εἰλικρινὴς θεωρία τοῦ πράγματος. Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ νοεῖται, ὅτι οἱ Λατῖνοι ὁμολογοῦσι τὴν ἑαυτῶν Ἐκκλησίαν ἀληθῆ, καὶ δὴ τὴν μόνην ἀληθῆ Ἐκκλησίαν· ἄρα ὁμολογοῦσιν εἶναι ἀληθῆ καὶ ἅπασαν τὴν περὶ πίστεως διδασκαλίαν αὐτῆς, καὶ τούτου ἕνεκεν οὐ δύνανται ἐπιτρέψαι τοῖς ἑνουμένοις μετ' αὐτῆς μὴ παραδέχεσθαι τὰ δόγματα αὐτῆς.

Ἀλλ' ἰδοὺ αὕτη δὴ ἡ ἀπαίτησίς ἐστι λίθος προσκόμματος ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑνώσεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ λίθος οὗτος τόσῳ τεράστιός ἐστι καὶ βαρύς, ὥστε οὐδὲν δυνατὸν ἀποκινεῖν αὐτόν, καὶ οἱ Λατῖνοι ἢ προαιροῦνται ἀποδεικνύναι, ὅτι ὁ λίθος οὗτός ἐστιν ὅλως μηδαμινός, ἢ πειρῶνται, ὅπως παρέλθωσιν αὐτόν, εἰ καὶ ἀληθῶς καὶ τὸ παρελθεῖν αὐτὸν τόσῳ ἀδύνατον, ὅσῳ τὸ ἀποκινεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τόπου, ἢ τὸ ἀποδεῖξαι τὸ μηδαμινὸν αὐτοῦ.

Ὁ Πάπας πειρᾶται, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ λίθος τοῦ προσκόμματος τόσῳ μικρός, ὥστε οἱονεὶ οὐχ ὑπάρχει παντάπασι, ἐπειδὴ δῆθεν ἡ μεταξὺ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς διαφορὰ ἐστὶ μηδαμινή. Ἀλλ' ἀντὶ ἀποδείξεως αὐτὸς παρατίθεται σόφισμα: «Ἡμεῖς τόσῳ σύμφωνοί ἐσμεν τοῖς Ἀνατολικοῖς, λέγει αὐτός, ὥστε ἐν αὐτῇ τῇ ἀμύ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νῃ τῆς καθολικῆς πίστεως οὐ σπανίως δανειζόμεθα μαρτυρίας καὶ ἐπιχειρήματα ἐκ τῆς διδασκαλίας, τῶν ἠθῶν καὶ τελετῶν, ὧν οἱ Ἀνατολικοὶ ἔχονται». Οἷον οἰκτρὸν πόρισμα!

Οἱ ἅγιοι Πατέρες ἔστιν ὅτε παρετίθεντο μαρτυρίας καὶ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐκ τῆς ἐθνικῆς φιλοσοφίας: ἆρά γε τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς φιλοσοφίας διαφορὰ ἐστὶν οὐ μεγάλη; Ἀδύνατον καὶ τὸ παρελθεῖν αὐτὸν τὸν λίθον, τὸν διακλείοντα τὴν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ὁδόν. Ἡ παρέλευσις συνίστατο ἂν ἐν τούτῳ, μὴ ἅπτεσθαι παντάπασι τῶν Λατινικῶν δογμάτων, οἱονεὶ ἐπιλαθέσθαι αὐτῶν. Ἀλλ' ἀληθῶς τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι καὶ τοῖς Ὀρθοδόξοις καὶ τοῖς Λατίνοις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Λατῖνοι, καίπερ δυνάμενοι ἐν ἀρχῇ μὴ ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν Ὀρθοδόξων τὴν παραδοχὴν λατινικῶν τινῶν δογμάτων, οὐ δύνανται μὴ ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν τὴν παραδοχὴν τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, διότι αὐτοὶ καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτὴν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας νοοῦσιν οὐκ ἄλλως, ἢ ὑποταγὴν τούτων τῷ Πάπᾳ. Ἀληθῶς καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐγκυκλίῳ ὁ Πάπας, συγκαλύψας τὸν περὶ τῶν ἄλλων Λατινικῶν δογμάτων λόγον, ἐπάγεται ἀποδείξεις ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα, καὶ ὁμολογεῖ ἀναγκαίαν τοῖς ἑνουμένοις τὴν παραδοχὴν αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ ὁμολογῆσαι τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα—ἆρά

γε ἔργον οὐ πολλῆς σπουδῆς; Οὕτως οἱ Λατῖνοι, καίπερ ποθοῦντες ἀσήμαντον παραστῆσαι τὴν μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ τῆς Ὀρθοδόξου διαφορὰν, οὐκ ἐπιτυγχάνουσιν.

Ἐκ περιτροπῆς καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι, καὶ δὴ τῶν Λατίνων μὴ ἀπαιτούντων παρ' αὐτῶν τὴν παραδοχὴν τῶν Λατινικῶν δογμάτων, οὐ δύνανται ἐπιλαθέσθαι τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν· ὥστε καὶ ἐν τῷ ἀδυνάτῳ τούτῳ πράγματι ἀνάγκη, ὅπως αὐτοὶ πρὸ παντὸς ἐξετάσωσι τὸ ζήτημα, ἆρά γε δυνατὸν, ἢ ὠφέλιμον, καὶ ὀφείλουσιν αὐτοὶ ἑνωθῆναι μετὰ τῆς τὰ δόγματα ταῦτα ὁμολογούσης Ἐκκλησίας. Οὕτω δὴ, ὅπως καὶ ἂν πειρῶνται καὶ οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι παρελθεῖν τὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μετ' ἀλλήλων κείμενον λίθον, πᾶσα παρέλευσις αὐτοῦ οὐκ ἂν ἀγάγοι εἰς τὸ τέρμα, καὶ, παρὰ τὸ ἀπόφθεγμα «πᾶσαι αἱ ὁδοὶ ἄγουσιν εἰς Ῥώμην», οὐκ ἂν ἤγαγε τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς τὴν Ῥώμην. Τόσῳ δὲ ἀδύνατον καὶ ἀποκινεῖν αὐτὸν τὸν βαρὺν λίθον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾗ δύναιτο ἂν συναντηθῆναι ἡ Ἀνατολὴ μετὰ τῆς Δύσεως. Οὔτε οἱ Ὀρθόδοξοι, οὔτε οἱ Λατῖνοι δύνανται ἀποκινῆσαι αὐτόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰ ἀπεκίνουν αὐτὸν οἱ Ὀρθόδοξοι, τοῦτο ἐδήλου ἄν, ὅτι αὐτοὶ ἀποδέχονται πάντα τὰ λατινικὰ δόγματα.

Ἀλλ' ἆρά γε αὐτοὶ δύνανται καὶ θελήσουσιν ἆραι αὐτὸ τὸ ὑπέρμετρον βάρος, καὶ εἶτα διὰ παντὸς φέρειν αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων; Δυνατὸν ἔτι καὶ νοῆσαι, ὅτι τοῦτο τὸ βαρὺ βάρος φέρουσιν αὐτοὶ οἱ Λατῖνοι,

εἰ καὶ αὐτοὶ φέρουσιν αὐτὸ οὐκ ἀγογγύστως, ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ ὁλόκληρον ἥμισυ,—λέγομεν τοὺς Προτεστάντας, Παλαιοκαθολικοὺς καὶ ἀπίστους,—ἀπετίναξαν ἀφ' ἑαυτῶν τοῦτον τὸν ζυγόν. Λέγομεν—δυνατὸν νοῆσαι, διότι τοὺς Λατίνους συνδέουσι μετὰ τοῦ Παπισμοῦ, μετὰ τῶν Λατινικῶν δογμάτων καὶ μεθ' ὅλου τοῦ καθεστηκότος τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας αἰώνιοι ἱστορικαὶ παραδόσεις καὶ πολυαιώνιος σύγχρανος βίος. Τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἄνευ τοῦ Πάπα καὶ δὴ τὸ φαντασθῆναι δυσχερές. Οἱ Πάπαι ἀνέθρεψαν, ἐπηύξησαν καὶ ηὔρυναν αὐτήν, καὶ οἱ αὐτοὶ μετέδωκαν αὐτῇ ἴδιον χαρακτῆρα, ἀκριβῶς διακρίνοντα αὐτὴν ἀπὸ πασῶν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Τὰ Λατινικὰ δόγματα ἀνεφύησαν, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐῤῥιζώθησαν ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ· αὐτὰ εἰσὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός, καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτῆς καὶ «τὸ ἑαυτῆς, καίπερ ἄπλυτον, ὅμως λευκόν». Ἐκ περιτροπῆς ἅπασα ἐν γένει ἡ Λατινικὴ ἐκκλησιαστικότης προσέλαβε χρωματισμόν, χαρακτῆρα καὶ τὸ καθεστηκὸς τοῦ βίου τῶν Δυτικῶν ἐθνῶν τῆς ἀρχαίας, ἔτι ἐθνικῆς, Ρώμης, τῶν Δυτικῶν τοῦ μεσαίωνος καὶ τῶν νέων ἐθνῶν, ἰδίᾳ τῶν Ρωμάνων. Ἀλλὰ τί, ζητεῖται, συνδέει τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς μετὰ τῶν Λατινικῶν δογμάτων καὶ μεθ' ἁπάσης τῆς Λατινικῆς ἐκκλησιαστικότητος, καὶ ἐν μέρει μετὰ τοῦ Παπισμοῦ; Οὐδέν. Εἰ ἐν καλῇ τινι ἡμέρᾳ ἅπας ὁ λατινισμὸς κατακρημνισθείη χαμαί, τότε τί ἂν ἀπολέσαι ἐκ τούτου ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία; Σχεδὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

οὐδέν. Τίνος ἕνεκα, καὶ πρὸς τί τὰ ὀρθόδοξα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς δέξονται διδασκαλίας ἀλλοτρίας, οὐδένα σύνδεσμον ἐχούσας μετὰ τῶν αἰωνίων παραδόσεων τούτων τῶν ἐθνῶν, μὴ συγγενεῖς τῷ χαρακτῆρι, τοῖς ἐθίμοις καὶ πᾶσι τοῖς καθεστηκόσι τοῦ βίου αὐτῶν, ἤ καὶ ἀπ' εὐθείας ἀντιπαθεῖς αὐτοῖς; Τίνος ἕνεκα, καὶ πρὸς τί αὐτοὶ ὁμολογήσουσι τὰς Λατινικὰς ἐπινοίας καὶ πλάνας δόγματα, ὅτε οὔτε ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, οὔτε ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἀρχαίας Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας οὐχ ὑπάρχουσι λόγοι πρὸς τοῦτο; Τίς ἡ ἀνάγκη αὐτοῖς μιγνύναι τῇ καθαρᾷ Ὀρθοδόξῳ ἀληθείᾳ πλάνας παπιστικὰς καὶ ἅπαν ἐν γένει τὸ λατινικὸν ψεῦδος; Τί ὄφελος αὐτοὶ δύνανται προσδοκᾷν ἀπὸ τῆς τοιαύτης, μὴ ἀναγκαίας, μὴ φυσικῆς καὶ ἀνόμου μίξεως;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ αὐτοὶ οἱ Λατῖνοι οὐ δύνανται ἀποκινῆσαι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τὸν λίθον τοῦ προσκόμματος. Εἰ αὐτοὶ ἀπεκίνουν αὐτὸν, τοῦτο ἐδήλου ἄν, ὅτι αὐτοὶ ἀποδιοπομποῦνται ἅπαντα τὰ καθαρῶς λατινικὰ δόγματα ἑαυτῶν. Τούτου γενομένου, ἡ ὁδὸς ἐλειαίνετο ἄν. Ἀλλὰ τότε ἡ ὁδὸς αὕτη ἦγεν ἂν οὐχὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Ῥώμην, ἀλλ' ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Ἀνατολὴν, τ. ἔ. ἡνώθησαν ἄν οὐχ οἱ Ὀρθόδοξοι μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ Λατῖνοι μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κυρίως αὕτη ἐστὶ καὶ ἡ μόνη ἐφετὴ καὶ κανονικὴ διέξοδος τοῦ ἔργου τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὑπὲρ τοιαύτης κυρίως ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν

καὶ δέεται τοῦ Θεοῦ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἡ ἕνωσις αὕτη συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅπως οἱ Λατῖνοι, οἱ Διαμαρτυρόμενοι καὶ πᾶσαι αἱ αἱρετικαὶ κοινότητες παύσωσιν ἑκάστη τὰς δογματικὰς αὐτῶν πλάνας, οἱ δὲ σχισματικοὶ ἀποποιηθῶσιν ἀπὸ τῆς μὴ κοινωνίας αὐτῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας—καὶ πάντες ἄρξωνται ὁμολογοῦσαι μίαν Ὀρθόδοξον ἀληθῆ πίστιν. Οὐ δύναται εἶναι οὐδὲ λόγος περὶ ἑνώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Λατινικῆς Δύσεως, μέχρις οὗ χρόνου αὐτοὶ οἱ Λατῖνοι ἰδιοχείρως ἀποκινήσωσι τὸν λίθον, τὸν κείμενον ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' εἰ, ὅπερ μὴ δῴη ὁ Θεὸς,—ἕνεκα δεινῶν τινῶν συμφορῶν συντελεσθείη ἡ ἕνωσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῆς τοιᾶσδε Λατινικῆς Ἐκκλησίας, οἵα ἡ νῦν, τότε αὕτη, ἅτε ἕνωσις ἐξηναγκασμένη, μὴ φυσικὴ καὶ ἄνομος, εἴη ἂν οὐκ ἀσφαλὴς, καὶ οὐ πολυαιώνιος, καὶ ἀμφοτέροις ἰδίᾳ δὲ τοῖς Ὀρθοδόξοις ἐπήνεγκεν ἂν οὐχὶ καλὸν καὶ ὄφελος, ἀλλὰ κακὸν καὶ συμφοράν. Ἆρα πρὸς ἀληθῆ καὶ καρποφόρον ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Λατινικῆς ἀναγκαίως δέον, ὅπως οἱ Λατῖνοι ἀποβάλωσι τὰς δογματικὰς πλάνας αὐτῶν.

Ἀλλ' ἆρά γε αὐτοὶ δύνανται καὶ θελήσουσι πρᾶξαι τοῦτο;

Τό γε νῦν, ἐν τῇ νῦν θέσει τοῦ Παπισμοῦ καὶ ἐν τῇ νῦν καταστάσει τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας αὐτοὶ οὐ δύνανται, οὐδὲ θελήσουσιν ἀποποιηθῆναι ἀπὸ τῶν δογματικῶν πλανῶν αὐτῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ οὔτε ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δύναται ἑνωθῆναι μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἡ Λατινικὴ—μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου,—ἐστὶν ἀποτέλεσμα λυπηρόν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄφευκτον. Ὕστερον τούτων ἡ ἔννοια, ὅτι σὺν τῇ ἑνώσει τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιτευχθήσονται μέγιστα ἀγαθὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῖς κράτεσι, τοῖς χριστιανικοῖς καὶ ἑτεροθρήσκοις ἔθνεσι, ἣν οὕτως εὐρέως καὶ ῥητορικῶς ὁ Πάπας ἀναπτύσσει ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ,—ἀπόλλυσι τὴν ἀξίαν καὶ οὐ χρήζει ἐπισκοπήσεως. Ἀλλ' οὐ δυνάμεθα μὴ προσεπισημειῶσαι τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ὁ Πάπας ὑπισχνεῖται δοῦναι ταῖς ἀνατολικαῖς Ἐκκλησίαις ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, ὧνπερ στεροῦνται τὰ ἔθνη, τὰ ἀνήκοντα τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀπελευθερῶσαι πάντας τοὺς ἑνουμένους μετ' αὐτῆς ἀπὸ τῶν δεινῶν ἐκείνων, οἷς αὐτὴ μάλιστα μεμιασμένη.... Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν!.

Отъ С.-Петербургскаго Духовнаго Цензурнаго Комитета печатать дозволяется. С.-Петербургъ, 19 Іюля 1896 года.

Цензоръ Архимандритъ *Меѳодій.*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000020706

Ἄλλαι ἐκδόσεις ἐπίσης ὑπὲρ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ὑπὲρ τοῦ Καππαδοκικοῦ Ὀρφανοτροφείου.

Β!) «Χριστιανὸς ἄνευ Χριστοῦ» ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας κ. Μητροφάνους Δ. Μουρετόβα μετὰ τῆς βιογραφίας καὶ εἰκόνος τοῦ ψευδοδιδασκάλου τῆς Ῥωσσίας κόμητος Λέοντος Ν. Τολστόη.—Τιμᾶται **16** καπικίων, ἤτοι **2** γροσίων.

Γ!) Ῥωσσικὴ Ἁγιογραφία: α) Ὁ ἅγιος Ἰωνᾶς, μητροπολίτης καὶ θαυματουργὸς πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν (Ῥῶσσος Μάρκος Ἐφέσου), ὁ ἀκμάσας (**1375—1461**) κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ψευδοσυνόδου καὶ τῆς πτώσεως τῆς Κων/πόλεως, ἀφ' οὗ ἤρξατο καὶ ἡ σειρὰ τῶν αὐτοκεφάλων Ἱεραρχῶν τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας.—Τιμᾶται ἑνὸς γροσίου.

Δ!) β) Βίος τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Σεργίου τοῦ ἐκ Ῥάδονεζ καὶ θαυματουργοῦ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν; συνταχθεὶς ἐξ ἀξιοπίστων πηγῶν καὶ ἀναγνωσθεὶς ἐν τῇ Λαύρᾳ αὐτοῦ κατὰ τὴν Ὁλονυκτίαν Ἰουλίου 5, **1822** ἔτους ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Φιλαρέτου, μητροπολίτου Μόσχας.—Τιμᾶται 2 γροσίων.

Σημ. Οἱ βουλόμενοι νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ παρακαλοῦνται, ὅπως, ἀκριβῶς καὶ εὐαναγνώστως σημειοῦντες τὴν αὐτῶν διεύθυνσιν Ἑλληνιστὶ ἢ Γαλλιστί, ὡς καὶ τὸ βιβλίον, ὅπερ ἐπιθυμοῦσιν, εὐαρεστηθῶσιν ἐγκαίρως νὰ προειδοποιήσωσι περὶ τούτου κατὰ τὰς ἑξῆς κατ' ἀρέσκειαν διευθύνσεις:

1) A la Rédaction du Journal Grec «ὁ Ἐξηγητής».
(France) Rue de la Grande. Armée, 23.—Marseille.

2) Au Révérend Père Théophile Paschalides, Aide de l' Inspecteur du Séminaire Ecclésiastique orthodoxe.
(Russie) Saint--Pétersbourg.

3) Τῷ Ἱεροσπουδαστῇ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς Γεωργίῳ Πασχαλίδῃ.
Κωνσταντινούπολιν (Χάλκην).

Ἱεροδ. Θεόφιλος Πασχαλίδης,
Δ. τῆς Θ. καὶ Βοηθὸς τοῦ Ἐπόπτου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Πετρουπόλεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

«Πάντες μὲν ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον», ὑπ' ἐμοῦ δὲ τοῦ ταπεινοῦ, ὡς λεπτὰ δύο τῆς χήρας τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ ἀνὰ χεῖρας φυλλαδίου χρήματα προορίζονται εἰς συνδρομὴν ὑπὲρ τῆς ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ φοβεροῦ σεισμοῦ τῆς 28 Ἰουνίου τοῦ 1894 ἔτους καταστραφείσης, νῦν δὲ ἀνῳκοδομημένης ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ὁ ἐξελληνίσας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τιμᾶται 12 καπικίων, ἤτοι $1^1/_2$ γροσίου.